

ADVIESRAPPORT BLENDED LEARNING

Lectoraat Professionalisering van het Onderwijs
Evelien van Limbeek

Docent-
professionalisering
en ondersteuning
bij de
implementatie van
blended learning

September 2018

Managementsamenvatting

Binnen Zuyd Hogeschool is de implementatie van het nieuwe Leer Management Systeem (LMS) aanleiding om te bekijken op welke manier docenten hier effectiever gebruik van kunnen maken. De afgelopen jaren werd het LMS vooral gebruikt als opslagmedium en informatievoorziening. Met de implementatie van Moodle willen we meer gebruik maken van de didactisch mogelijkheden. Dit vraagt om professionalisering en ondersteuning.

De eerste fase van de implementatie, die zonet is afgerond, was vooral gericht op basaal functioneel gebruik. De tweede fase is gericht op het didactisch gebruik van de mogelijkheden die Moodle biedt; het gaat hierbij om het ontwikkelen van effectief, efficiënt en aantrekkelijk onderwijs met behulp van ICT oftewel Blended Learning. Het CvB heeft verzocht om een advies uit te brengen over het verder vormgeven van deze tweede fase van de implementatie, waarbij het accent ligt op docentprofessionalisering. Voor dit advies is geput uit ervaringen van een twaalfstal instellingen voor hoger onderwijs en relevante stakeholders binnen Zuyd Hogeschool. Hieruit zijn **acht aanbevelingen** voor docentprofessionalisering op het terrein van Blended Learning binnen Zuyd Hogeschool opgesteld.

*1. Bepaal waar de Zuyd-ambities liggen op het gebied van Blended Learning: **organiseer docentprofessionalisering die bijdraagt aan actief leren***

Het meest voor de hand liggend qua ambitieniveau is het streven naar 'actief leren' zoals ook in de sleutels voor studiesucces wordt aangegeven. Qua inhoud is aanbevelenswaardig om te richten op het ontwerpen van lessen(reeksen) en leersituaties met behulp van de technologie beschikbaar binnen Moodle. Hierbij is het doel **het functioneel inzetten van technologie om actief leren te bereiken**, zoals we ook al in de genoemde pareltjes zien en leren uit Les 1. Een professionaliseringstraject waarin 'co-creatie' en 'learning-by-doing' centraal staan, biedt daarbij ruimte voor eigen vragen vanuit de eigen werkomgeving.

2. Benader Blended Learning als een veranderproces; docentprofessionalisering is een randvoorwaarde

Met docentprofessionalisering alleen, veranderen we niet de overtuigingen van docenten over onderwijs. Heerst er bijvoorbeeld de overtuiging dat conventioneel face-to-face leren uiteindelijk effectiever is dan heeft dat invloed op de betrokkenheid en bijdrage van docenten om energie te steken in Blended Learning en de mogelijkheden die Moodle hiervoor biedt. Het besluit hoe Moodle in te zetten in de realisatie van actief leren, is een besluit dat genomen moet worden door het docententeam als team. Daar ligt ook het aangrijpingspunt om te sturen op het daadwerkelijk gebruik van Moodle door de docenten van dat team. Vanzelfsprekend speelt de teamleider hierin een cruciale rol. En ook is de koppeling met het programma Succesvol Studeren evident, omdat hierin actief leren een belangrijk onderdeel is van het realiseren van goed onderwijs. In die zin is docentprofessionalisering eerder de 'enabler' die ervoor zorgt dat de begeleiding vanuit Succesvol Studeren en het teambesluit over Moodle werkelijkheid kan worden.

3. Hanteer een aanbodgerichte benadering, waarbinnen ruimte is voor vraaggestuurde inhoud door een ontwerpgerichte benadering

Professionalisering balanceert tussen aanbodgerichtheid en vraagsturing. Volledig vraaggestuurde activiteiten leveren weliswaar een perfecte 'fit' tussen deelnemer en inhoud, maar het is op den duur mogelijk moeilijk betaalbaar. Bovendien laten de ervaringen van andere instellingen in het

hoger onderwijs, zoals TU Delft en Inholland, zien dat een aanbodgerichte benadering (zeker voor de initiële professionalisering) mogelijk is, omdat redelijk goed bekend is wat docenten nodig hebben aan expertise op het niveau van initiële bekwaamheid. Binnen het aanbod moet er uiteraard ruimte zijn voor de eigen individuele vragen en leerwensen, maar in veel gevallen zijn die vragen en leerwensen veel minder individueel en vooraf redelijk goed in te schatten vanuit de know-how over docentprofessionalisering op het terrein van ICT en Blended Learning. Het hanteren van een benadering die gericht is op professionalisering door het zelf met ondersteuning ontwerpen van leeractiviteiten op basis van vraagstukken of ambities vanuit de eigen onderwijspraktijk is aan te bevelen (les 1).

4. Kies een kader voor het realiseren van actief leren met technologie voor alle docenten

Uit de resultaten gekoppeld aan les 2 leren we dat een kader voor ICT-competenties voor docenten nodig is als uitgangspunt voor de verdere vormgeving en opbouw van de professionalisering; dit zien we terug bij instellingen die aanbodgerichte professionalisering aanbieden. Er zijn verschillende kaders maar hier pleiten we ervoor het kader te nemen van de Werkgroep ADEF ICT. Deze werkgroep heeft een product (ICT kennisbasis) afgeleverd dat een concrete ondersteuning biedt bij het opleiden van docenten en kan als zodanig gebruikt worden binnen Zuyd Hogeschool. Het product maakt een onderscheid in de thema's 'attitude', 'digitale basisvaardigheden', 'digitale media- en informatiegeletterdheid' en 'didactisch handelen', die steeds worden omschreven in de vorm van gedragsindicatoren en voorzien zijn van voorbeelden van beroepsrelevante situaties waarin deze tot uiting komen. In bijlage B is aangegeven welke competenties binnen Zuyd Hogeschool als basisexpertise gebruikt kunnen worden en welke behoren tot een 'expertniveau' actief leren met technologie.

5. Bouw professionalisering op: basisexpertise in het BDB-traject en verdieping tot expert

Binnen de meeste andere instellingen zien we een opbouw in professionaliseringsaanbod (Les 2). Een aantal digitale basisvaardigheden mogen verondersteld worden van een hbo-professional en zo ook van docenten binnen onze opleidingen. Het omgaan met standaard hardware (laptop, printer, beamer) en software (kantoortoepassingen). Wat betreft de basisfunctionaliteiten van Moodle is het verplicht zelfstandig doorlopen van de online basiscursus een goede strategie als onderdeel van de inwerkprocedure voor nieuwe medewerkers.

De basis: BDB-cursus

Binnen de BDB zou de basis moeten worden gelegd voor actief leren met technologie aan de hand van de basiscompetenties van de ICT-kennisbasis van ADEF (zie bijlage B). Geadviseerd wordt een leerlijn 'Nieuwe media' in een blended opzet binnen de BDB-cursus die maakt dat deelnemers hier ook vanuit hun 'cursistrol' ervaring mee kunnen opdoen (les 1). Het gebruiken van het TPACK-model als theoretisch model, waarbij de technologie wordt bepaald door de mogelijkheden binnen Moodle, is een werkwijze die ook bij andere onderwijsinstellingen wordt gehanteerd. Het opnemen van bewijslast in het portfolio van de deelnemende docenten aan de BDB, bekrachtigd de waarde die Zuyd Hogeschool hecht aan actief leren met technologie (zie ook Hogeschool van Amsterdam). Gezien de teruglopende aantallen docenten die de BDB volgen, wordt aanbevolen om de leerlijn 'Nieuwe Media' ook separaat aan te bieden.

De verdieping: Ontwerpgerichte opzet door co-creatie

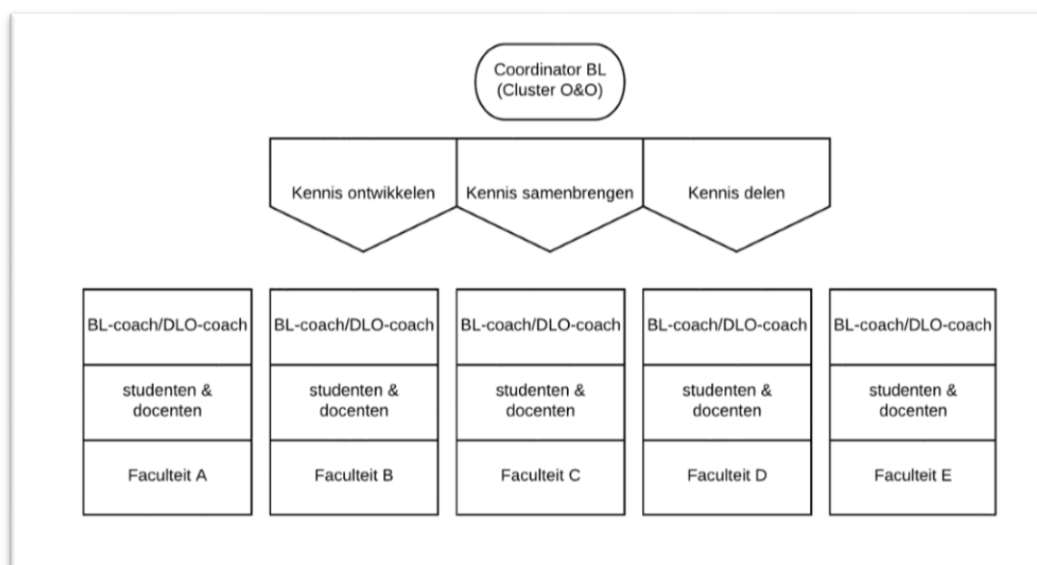
Het is aan te bevelen om de professionalisering tot expert in een blended traject aan te bieden waarin docenten in opleidingsteams van minimaal twee docenten werken aan een authentiek praktijkprobleem dat door de teamleiding van hun opleiding wordt onderschreven. De invulling van de contactbijeenkomsten van het traject wordt daarmee gedeeltelijk flexibel, aangezien het veel

meer om een begeleid ontwerpproces (Les 6) gaat dan om kennisoverdracht. De ontwerpactiviteiten binnen het traject volgen bij voorkeur een procesmodel voor het (her)ontwerp van één of meerdere leeractiviteiten. Om te borgen dat er evenredig aandacht besteed wordt aan vakinhoud, didactiek en technologie is het TPACK-gedachtengoed behulpzaam. Inhoudelijke onderwerpen dienen vooral ter inspiratie (zoals innovatieve Zuyd-docenten die pareltjes presenteren) en zijn gericht op actief leren. Een voorbeeldontwerp van een soortgelijk traject is te vinden in Bijlage A. Het verdiepingstraject dient idealiter ontwikkeld te worden door het cluster Onderwijskundig Advies en Ondersteuning en de ontwikkelaars van de leergang 'Nieuwe Media' van de BDB i.v.m. optimale aansluiting tussen BDB en verdiepingstraject. Faciliteer tevens netwerkvorming voor de docenten die het verdiepingstraject doorlopen en zet ze in als coach voor collega-docenten (Les 3 en 6).

6. Combineer centrale ondersteuning en coördinatie met een decentraal netwerk van ambassadeurs; gebruik bestaande structuren

Het is aanbevelenswaardig het cluster Onderwijskundig Advies en Ondersteuning te laten fungeren als het centrale loket voor docenten met ondersteuningsvragen. Een centraal loket wordt door alle instellingen die hier ervaring mee hebben aangeraden. De Good Practices binnen Nederland adviseren allemaal multidisciplinaire teams voor het herontwerpen van actief leren met technologie. Het hier onderbrengen van functioneel beheerders en AV-dienst verdient de aanbeveling evenals uitbreiding van het cluster met expertise op het gebied van instructional design. Het uitbreiden van de expertise op het gebied van Blended Learning binnen het kernteam van het programma Succesvol Studeren is ook aan te bevelen.

Figuur 1 Leernetwerk voor het ontwikkelen, samenbrengen en delen van kennis op het gebied van Blended Learning

De bestaande structuur waarbij facultaire projectleiders nauw contact hebben met de Digitale Leer Omgevings-coaches (DLO-coaches) vanuit de opleidingen, maakt dat DLO-coaches kunnen fungeren als decentrale ambassadeur en 'linking pin' tussen de centrale ondersteuning en de docenten van de opleidingen (Les 6 en 7). De DLO-coaches zouden dan ook als eerste moeten deelnemen aan het verdiepingstraject en zouden gezamenlijk een leernetwerk vormen en hiermee meer de rol van Blended Coach krijgen. Coördinatie en afstemming ligt bij het cluster Onderwijskundig Advies en Ondersteuning. De coaches werken in dit scenario binnen de faculteit of opleiding samen met docenten (ter ondersteuning en advies) en hebben op centraal niveau regelmatig overleg (3-4 keer per jaar) met de coördinator Blended Learning, afkomstig vanuit het cluster Onderwijskundig Advies

en Ondersteuning. Bij grote faculteiten zouden de Blended Coaches jaarlijks een voorzitter kunnen aanstellen die deelneemt aan het centrale netwerk. Het doel van deze organisatie is het samenbrengen van kennis, ontwikkelen van kennis en delen van kennis met andere woorden een leernetwerk (Les 3 en 4).

7. Faciliteer kennisdeling en maak innovatie zichtbaar!

Bijna alle instellingen stimuleren het gebruik van ICT in het onderwijs door innovatieve docenten te ondersteunen. Binnen Zuyd is het raadzaam de good practices (pareltjes) zichtbaar te maken zodat deze anderen kunnen inspireren. Vanuit het voorgestelde leernetwerk kan de kennis worden gedeeld en verspreid binnen de organisatie. Door gebruik te maken van video's, nieuwsbrieven, posters of een jaarlijks terugkerende Zuyd-inspiratie middag over actief leren kan kennisdisseminatie plaatsvinden. Daarnaast kunnen innovatieve docenten tijdens professionaliseringstrajecten hun innovaties presenteren. Dit draagt bij aan de behoefte van docenten om vooral door hun collega's geïnspireerd te worden.

8. Monitor ontwikkelingen en herijk over 2 jaar!

De instellingen die het meest vooruitlopen op het gebied van ICT en onderwijs werken samen en leren van elkaars werkwijze. Het is van belang dat het cluster Onderwijskundig Advies en Ondersteuning de komende jaren blijft monitoren wat er gebeurt op het gebied van ICT in het Nederlandse hoger onderwijs door deelname aan het BIO-overleg van ICTO-adviseurs of SIG's van de Surf Federatie. Het verdient de aanbeveling om over twee jaar te herijken of de beoogde ambities met betrekking tot actief leren met behulp van Moodle zijn behaald. Hieruit zou een aanpassing van het professionaliseringsaanbod en/of de ondersteuningsstructuur kunnen blijken. Dit onderzoek zou door het lectoraat professionalisering van het onderwijs kunnen worden uitgevoerd.

Inhoudsopgave

Managementsamenvatting.....	II
Introductie	1
Afkortingen	3
1. ICT in het onderwijs	4
1.1 Stand van zaken	4
1.2 Blended learning	5
1.3 Blended Learning en ‘Succesvol Studeren’	7
2. Blended Learning in het Hoger Onderwijs	11
2.1 Opzet en uitvoering	11
2.2 Docentprofessionalisering in het HO	12
2.2 Ondersteunen van onderwijsinnovatie met ICT	17
2.3 Docentprofessionalisering binnen Zuyd	20
2.4 Ondersteuning binnen Zuyd	21
3. Aanbevelingen docentprofessionalisering Zuyd Hogeschool	22
Bronnen.....	26
Bijlage A. Verdiepingscursus Ontwerpen van Blended learning (Inholland)	28
Aanpak	28
Bijlage B. ADEF ICT kennisbasis.....	29
Attitude - Basisniveau	29
Attitude - Expertniveau.....	29
Digitale basisvaardigheden – basisniveau	30
Digitale basisvaardigheden – expertniveau	31
Digitale media- en informatiegeletterdheid- basisniveau	31
Didactisch handelen - basisniveau	32
Didactisch handelen - expertniveau	33
Bijlage C. Overzicht bevindingen geraadpleegde instellingen	35
Deltion College.....	35
Implementatie Blended Learning of DLO (Xerte)	35
Ondersteuning van docenten	35
Docentprofessionalisering Blended Learning	35
Ervaringen	36
Erasmus MC	37
Implementatie Blended Learning of DLO.....	37
Ondersteuning van docenten	37

Docentprofessionalisering Blended Learning	37
Ervaringen	37
Contactpersoon: Chris Stabel; Onderwijskundig Adviesbureau Erasmus Universiteit: RISBO	37
Fontys (ICT)	38
Fontys ICT	38
Fontys-breed	39
Fontys ICT	39
Fontys-breed	39
Fontys ICT	39
Fontys-breed	40
Hogeschool Utrecht	41
Implementatie Blended Learning of DLO (Blackboard)	41
Ondersteuning van docenten	41
Docentprofessionalisering Blended Learning	42
Ervaringen	42
Hogeschool van Amsterdam	42
Implementatie Blended Learning of DLO (Sharepoint - Domein Onderwijs en Opvoeding)	42
Ondersteuning van docenten	43
Docentprofessionalisering Blended Learning	43
Centraal	43
Decentraal	43
Ervaringen	43
Inholland	44
Implementatie Blended Learning of DLO (Blackboard)	44
Ondersteuning van docenten	44
Docentprofessionalisering Blended Learning	44
Ervaringen & Lessons Learned	44
Open Universiteit	46
Implementatie Blended Learning of DLO (YouLearn)	46
Ondersteuning van docenten	46
Docentprofessionalisering Blended Learning	46
Saxion	47
Implementatie Blended Learning of DLO (Blackboard)	47
Ondersteuning van docenten	47
Docentprofessionalisering Blended Learning	47
Ervaringen	48

TU Delft	49
Implementatie Blended Learning of DLO (Blackboard van 2017-2018 Brightspace)	49
Ondersteuning van docenten	49
Ervaringen	50
Universiteit Utrecht	51
Implementatie Blended Learning of DLO (Moodle - Elevate).....	51
Ondersteuning van docenten	51
Docentprofessionalisering Blended Learning	52
Ervaringen	52
Universiteit van Amsterdam	53
Implementatie Blended Learning of DLO (Blackboard sinds 2018 Canvas).....	53
Ondersteuning van docenten	53
Docentprofessionalisering Blended Learning	53
Wageningen University.....	55
Implementatie Blended Learning of DLO (Blackboard, FeedbackFruits, Turnitin en Questionmark Perception).....	55
Ondersteuning van docenten	55
Docentprofessionalisering Blended Learning	55
Ervaringen	55

Introductie

In Nederland is de afgelopen decennia veel kennis ontwikkeld op het gebied van ICT in het Hoger Onderwijs (HO). Vooral binnen het SURF-netwerk zijn veel initiatieven samengebracht en werken ook steeds meer HO-instellingen samen op het gebied van ICT in het onderwijs. De bewustwording dat ICT in het onderwijs zoveel meer is dan het online aanbieden van instructie en dat het bijdraagt aan effectiever, efficiënter en aantrekkelijker onderwijs mits functioneel ingezet, dringt bij steeds meer beleidsmakers door.

Binnen Zuyd Hogeschool is de implementatie van het nieuwe Leer Management Systeem (LMS) Moodle aanleiding om te bekijken op welke manier docenten effectiever gebruik kunnen maken van de mogelijkheden van de LMS. De afgelopen jaren is er gebruik gemaakt van Blackboard, maar dit werd vooral gebruikt als opslagmedium en informatievoorziening voor studenten. Er werd niet tot nauwelijks effectief en doelgericht gebruik gemaakt van technologische mogelijkheden (blogs, opdrachten, peer feedback etc.) om een didactisch doel te bereiken. De huidige implementatie biedt kansen voor het creëren van momentum om de mogelijkheden van Moodle, didactisch in te zetten.

Bij de implementatie is ervoor gekozen om de professionalisering van de docenten in twee fases te laten verlopen. De eerste fase is gericht op basaal functioneel gebruik waarvoor de dienst O&O een online basismodule ontwikkelde. Er is een structuur ingericht waarbinnen ondersteuning en professionalisering via facultaire projectleiders en DLO-coaches binnen de opleidingen wordt vormgegeven. Daarnaast is centrale ondersteuning binnen O&O aanwezig en worden werkstudenten ingezet op de diverse locaties van Zuyd Hogeschool.

Fase 2 van de implementatie is gericht op het didactisch gebruik van de mogelijkheden die Moodle biedt; het gaat om het ontwikkelen van effectief, efficiënt en aantrekkelijk onderwijs met behulp van ICT oftewel Blended Learning. Het CvB heeft verzocht om een advies uit te brengen over het verder vormgeven van deze tweede fase van de implementatie, waarbij het accent ligt op docentprofessionalisering. Het advies dient uit te gaan van de ervaringen opgedaan binnen andere instellingen voor hoger onderwijs (HO) en de huidige situatie binnen Zuyd Hogeschool.

Blended Learning, het zoeken naar nieuwe combinaties van online en face-to-face (F2F)-leeractiviteiten vanuit een krachtig onderwijskundig perspectief, sluit perfect aan bij het 'campusonderwijs' zoals wij dat binnen de Zuyd Hogeschool kennen. Het creëert daarbij mogelijkheden voor verdieping en verbreding van het onderwijs, mits er wordt geïnvesteerd in professionalisering van docenten en ondersteuning bij het ontwerpproces. Blended Learning vraagt om een weloverwogen herontwerp van het onderwijs. Hierbij is niet alleen deskundigheid op het gebied van vakinhoud en didactiek nodig, maar ook op multimedia, animatie, ICT etc. Hiermee wordt onderwijs ontwerpen co-creatie, waarbij verschillende expertise moet worden samengebracht.

De adviezen van dit rapport zijn bedoeld ter onderbouwing van de keuzes voor de docentprofessionalisering en de inrichting van de ondersteuning op het gebied van didactisch gebruik van de mogelijkheden van Moodle. Het advies is gericht op het professionaliseren van docenten die bereid zijn gebruik te maken van de mogelijkheden die Moodle biedt. Docenten die terughoudend zijn in het gebruik van ICT in het onderwijs hebben hier hun eigen redenen voor. Inzicht in deze redenen is het startpunt van het ontwikkelen van een strategie waarbinnen technologie ondersteund actief leren wordt nagestreefd. Desalniettemin is professionalisering een

belangrijke randvoorwaarde voor het succesvol gebruik van ICT in het onderwijs, maar hiermee zal geen cultuuromslag ten aanzien van ICT in het onderwijs worden bereikt.

De resultaten zijn gebaseerd op de wijze waarop binnen een elftal andere instellingen voor HO (aangevuld met één ROC) in Nederland de professionalisering en ondersteuning op het gebied van ICT in het onderwijs is vormgegeven. Naast bestudering van (elektronische) bronnen, hebben enkele verdiepende interviews en verschillende gesprekken met relevante stakeholders binnen Zuyd Hogeschool plaatsgevonden, zoals met Marcel van der Klink (lector Professionalisering van het onderwijs), Guido Wolfs (directeur O&O), Yvonne Smeets (HR docentprofessionalisering), Judith van Hooijdonk (cluster Onderwijskundig Advies en Ondersteuning), Nardie Fanchamps (Coördinator BDB; de Nieuwste Pabo), Ankie van de Broek (docent Nieuwe media in het HBO, de Nieuwste Pabo) en Wilfred Rubens (projectleider Implementatie Moodle).

In hoofdstuk 1 beschrijven we achtereenvolgens de stand van zaken op het gebied van ICT in het onderwijs, definiëren we Blended Learning en beschrijven de mogelijkheden Moodle-functionaliteiten gekoppeld aan de sleutels voor studiesucces. Het tweede hoofdstuk focust op de ervaringen en 'lessons learned' op het gebied van docentprofessionalisering en ondersteuning van andere instellingen voor hoger onderwijs. Daarnaast beschrijven we de huidige situatie binnen Zuyd Hogeschool op dit gebied. In hoofdstuk 3 beschrijven we de aanbevelingen.

Afkortingen

AR	Augmented Reality (verrijkte werkelijkheid)
BDB	Basis Didactische Bekwaamheid (HBO)
BKO	Basis Kwalificatie Onderwijs (WO)
DLO	Digitale Leer Omgeving
F2F	Face-to-face/contactonderwijs
HO	Hoger Onderwijs
ICT	Informatie en Communicatie Technologie
LMS	Leer Management Systeem
MKO	Medior Kwalificatie Onderwijs
SKO	Senior kwalificatie Onderwijs
WO	Wetenschappelijk Onderwijs

1. ICT in het onderwijs

In dit hoofdstuk wordt een overzicht gegeven van de stand van zaken m.b.t. het gebruik van ICT in het onderwijs. . Wanneer we spreken over ICT in het onderwijs dan lijkt hierbij het begrip 'ICT' centraal te staan, terwijl we het juist willen hebben over onderwijs en leren. Daarom hanteren we het begrip 'blended learning' dat we in paragraaf 1.2 toelichten. Tenslotte geven we aan wat 'Blended learning' voor Zuyd Hogeschool kan betekenen, door dit af te zetten tegen de sleutels voor studeerbaarheid.

1.1 Stand van zaken

Binnen het HO zien we dat Learning Management Systems (LMS) zoals Blackboard, breed werden geïmplementeerd. Het bleek dat deze systemen vooral werden gebruikt als informatievoorziening en soms als medium om communicatie tussen docenten en studenten te faciliteren. Van gebruik dat functioneel en ondersteunend aan het onderwijs genoemd kan worden, was echter nog geen sprake. Uit een literatuurstudie uitgevoerd door de Universiteit van Amsterdam (2015) bleken hiervoor verschillende verklaringen te zijn:

- Het gebruik van ICT in het onderwijs lag vooral bij een handvol enthousiaste docenten, die niet bezig waren met het aantonen of de nieuwe technologie nu ook wel effect genereerde (zoals effectiever, efficiënter, aantrekkelijker onderwijs.). Het uitblijven van concrete resultaten belemmerde (en belemmerd wellicht nog) de brede acceptatie binnen HO-instellingen;
- Daarnaast kennen we ook geen hooggespannen verwachtingen van de effecten van ICT in het onderwijs. De bekende ICT-toepassingen hebben het onderwijs niet radicaal veranderd: "change is low, not radical";
- Er waren ook weinig incentives die ervoor konden zorgen dat docenten belangstelling toonden in onderwijs met behulp van ICT;
- Er waren nauwelijks concrete inzichten over hoe ICT goed ingebed zou kunnen worden in het onderwijs (onderwijskundige inbedding) (Universiteit van Amsterdam, 2015).

De voordelen van online leren ten opzichte van face-to-face (F2F)-onderwijs zijn aspecten als onafhankelijkheid van tijd en plaats, schaalbaarheid en mogelijke kostenreductie. Daarnaast zijn er voordelen die gekoppeld zijn aan de onderwijsinhoud zoals het synchroon en asynchroon kunnen bestuderen van onderwijsmaterialen, het (geautomatiseerd) personaliseren in inhoud en feedback, de mogelijkheden van samenwerking tussen studenten en mogelijkheden die games en simulaties bieden bijvoorbeeld ingezet als formatieve toets (Mayer, 2009). Nadelen zijn uiteraard ook bekend zoals het ontbreken van het gevoel bij een groep (klas, cohort) te horen en de relatief hoge uitvalpercentages bij 100% online

Pareltjes van Zuyd Hogeschool

In een pilot bij de opleiding **Social Work** ontwikkelde drie docenten een module voor studenten waarin ze competenties moesten aantonen door het maken van een 'glossy'. De docenten gebruikte hierbij functionaliteiten binnen Blackboard om structuur te bieden en een overzichtelijke tijdlijn te creëren. Daarnaast werd sturing en feedback gegeven met behulp van learning analytics, formatieve en summatieve toetsen. Ook werd content aangeboden in de vorm van weblectures en andere digitale bronnen. Interactie en samenwerking werd gefaciliteerd door gebruik te maken van verschillende forums. Deze innovatieve inzet van ICT in het onderwijs werd tijdens de SURF onderwijsdagen 2016 enthousiast ontvangen door collega-docenten.

"...Studenten en docenten waren super-enthousiast over deze onderwijsmodule. De studenten waardeerden de verschillende onderdelen met hoge beoordelingen en docenten toonden zich tevreden, ondanks de extra tijdsinvestering die een vernieuwing met zich meebrengt."(Frans Roovers, docent Social Work)

onderwijs evenals de hoge kosten voor ontwikkeling van kwalitatief hoogstaand multimediaal materiaal.

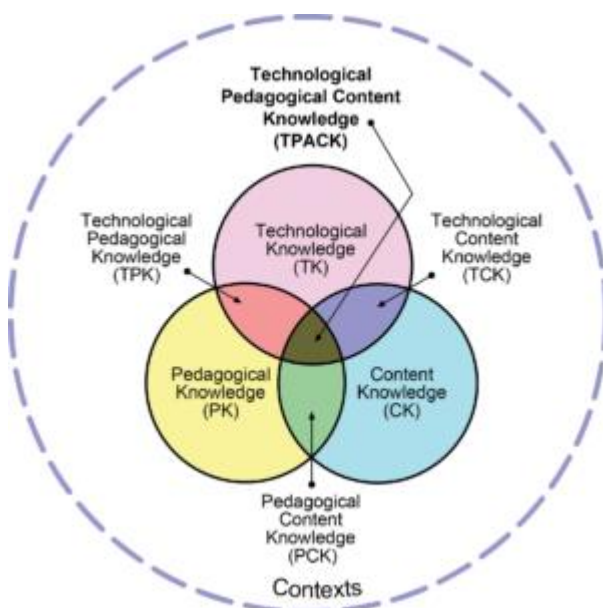
Wanneer we de voordelen van zowel F2F en online onderwijs kunnen combineren en erin slagen om beide componenten effectief te integreren, dan zou dit een oplossing kunnen zijn voor huidige (en toekomstige) problemen. Hierbij denken we aan de toename van de studentmobiliteit, toenemende heterogeniteit van studenten, de toenemende behoefte aan personalisering en flexibilisering van het onderwijs en de eisen die aan de kwaliteit van hoger onderwijs worden gesteld. Kortom het doordacht en functioneel inzetten van een goede 'blend' van online en F2F-onderwijs biedt een kans om het huidige onderwijs effectiever, efficiënter en aantrekkelijker vorm te geven. Echter dit vraagt niet alleen kennis van de mogelijkheden die ICT in het onderwijs biedt; het is niet de functionaliteit waarmee deze doelen te bereiken zijn, het vraagt een goed doordacht onderwijsontwerp.

1.2 Blended learning

Er is geen eenduidige definiëring van het begrip Blended learning. Veel synoniemen zoals *Mixed Mode Learning*, *Technology Enhanced Learning* en *Hybrid learning* worden door elkaar gebruikt. Het benaderen van Blended learning als 'best of both worlds' vraagt om een definitie waarin wordt benoemd dat **Blended Learning een combinatie betreft van online en offline leeractiviteiten die een meerwaarde (effectiever, efficiënter, aantrekkelijker) moeten opleveren**. Daarmee is het gebruik van technologie niet een extraatje om het onderwijs leuker te maken, maar een integraal onderdeel van het onderwijsontwerp, zoals ook wordt beschreven in het TPACK-raamwerk (Mishra & Koehler, 2006).

Het TPACK model is ontwikkeld door Matthew Koehler en Punya Mishra en beschrijft de kennis die een docent nodig heeft om ICT te integreren in zijn of haar onderwijs. Bij lesgeven gaat het erom dat een docent weet wat er moet worden onderwezen (vakinhoud) en hoe dit moet worden onderwezen (vakdidactiek). Om ICT op een zinvolle manier te gebruiken in het onderwijs, moet een docent weten hoe de vakinhoud inzichtelijk en begrijpelijk gemaakt kan worden met behulp van ICT en welke didactiek het leren van bepaalde onderwerpen met behulp van ICT versterkt. Uitgangspunt bij het TPACK model is dat het niet voldoende is dat docenten beschikken over afzonderlijke kennis

van ICT, didactiek en vakinhoud. Het gaat er juist om dat docenten leren begrijpen hoe de drie kennisdomeinen vakinhoud, didactiek en ICT met elkaar samenhangen. TPACK veronderstelt dat docenten weten waardoor bepaalde leerinhouden moeilijk of eenvoudig te leren zijn en hoe ICT-toepassingen de leerlingen kunnen helpen om problemen tijdens het leerproces te overwinnen. Succesvol lesgeven met behulp van ICT betekent dat de docent continu een balans zoekt tussen de kennisdomeinen van het TPACK-model (Voogt & Fisser, 2015).

Het vergt dan ook expertise van zowel vakinhoudelijke docenten, onderwijskundigen, instructional designers en functioneel beheerders van onderwijssoftware. Een kwalitatief onderwijskundig ontwerp moet de basis zijn voor een 'Blended' onderwijsprogramma. De kwaliteit van het onderwijs hangt daarmee niet af van het wel of niet toepassen van ICT, maar van de kwaliteit van de leeractiviteiten, de afstemming hiertussen, de interactie met de docent(en), de instructiemethoden en het materiaal dat de student aanzet tot leren (Konings, Spanjers, Leppink, & Van Merriënboer, 2014).

Pareltjes van Zuyd Hogeschool

Binnen opleiding **European Studies** is het van belang dat studenten zich meer toegepaste economische kennis eigen maken. Hiertoe werd een nieuwe economische cursus in het derde studiejaar ontwikkeld waarin Europees economisch beleid en vooral een eigen mening hierover vormen centraal staat. Als onderdeel van de cursus moesten de studenten blogberichten plaatsen waarin ze hun mening moeten beargumenteren.

Studenten moesten in groepjes van 3-4 minimaal één blog per week schrijven over economisch beleid in de EU. Zij waren vrij om over hun eigen interesses te schrijven. Met aanvullende literatuur die ze voorafgaande aan elke werkgroep (bijeenkomst) moesten lezen, werd tijdens de les opinievorming gestimuleerd door middel van het aanbieden van een theoretisch kader en praktische informatie. Wekelijks moest ook iedere groep een document doorsturen met hierin informatie over hun blogposts, een screenshot van de blogstatistieken, een beschrijving van het aantal blogs, reacties op het blog en hoeveel reacties ze zelf hadden gepost. Tot slot moesten ze zelf reflecteren op hun blogactiviteiten en dit beoordelen op een schaal van 1 tot 5.

"My students have now been blogging for at least 2 weeks and I am still excited and enthusiastic about this new teaching concept! It does take a lot of my personal time to follow all the blogs and write online comments but I think it is worth the cause and it is certainly fun to do. I am astonished what subjects the students write about."(Emmy Nelissen, docent International Business)

Wanneer we kijken naar hoe ICT momenteel wordt ingezet dan zijn we vooral *substitutie* en in beperkte mate *versterking* (Puentedura, 2006, 2012). *Substitutie* is het vervangen van een andere leertechnologie zonder dat sprake is van een functionele verandering zoals een boek digitaal beschikbaar maken. *Versterking* (augmentation) betekent het vervangen van een andere leertechnologie met functionele verbetering zoals een boek vervangen door een eBook waardoor demonstratievideo's en verdiepingsstof geïntegreerd zijn. Er wordt dus nauwelijks gekeken naar hoe ICT het onderwijs kan *innoveren* (opnieuw vormgeven zoals het zelfstudie vervangen door creëren van een wiki in co-creatie met medestudenten om stof eigen te maken) of *transformeren* (ontwikkelen van nieuwe leeractiviteiten die zonder ICT niet mogelijk waren zoals een duurzame wijk inrichten in een virtuele wereld). Hierdoor is het ook niet zo vreemd dat onderzoek waarin traditioneel (offline) onderwijs enerzijds wordt vergeleken met volledig online onderwijs en anderzijds met Blended learning, slechts kleine effecten laat zien (Universiteit van Amsterdam, 2015). Resultaten toonden slechts een licht positief verband tussen Blended learning en studieprestaties. Hierbij moet worden opgemerkt dat de kwaliteit en generaliseerbaarheid van de beschikbare geïncorporeerde studies volgens de onderzoekers te wensen overliet. De belangrijkste conclusies uit de onderzoek zijn in onderstaande tabel weergegeven.

Tabel 1 Belangrijkste conclusies uit onderzoek naar effectiviteit van Blended Learning (Universiteit van Amsterdam, 2015)

1. De kwaliteit van onderzoek is lastig te beoordelen omdat zuivere experimenten moeilijk zijn te realiseren en Blended learning nog volop in ontwikkeling is. Bovendien is Blended learningonderzoek zo gevarieerd dat verschillen in effecten makkelijk zijn te verklaren door verschillen in onderwerp, interventie, ontwerp en studentenpopulatie.
2. Er zijn aanwijzingen dat traditioneel en volledig online onderwijs niet verschillen in effectiviteit.
3. Er zijn aanwijzingen dat Blended learning beter werkt dan volledig online onderwijs.
4. Er zijn aanwijzingen dat Blended learning net zo goed en soms beter werkt dan traditioneel onderwijs.
5. Er zijn aanwijzingen dat volledig online onderwijs slecht uitpakt voor minder goede studenten met een achterstand.
6. Er zijn aanwijzingen dat Blended learning bij studenten met een achterstand onder bepaalde omstandigheden goed werkt (voldoende incentives).
7. Er zijn aanwijzingen dat Blended learning effectiever is dan traditioneel onderwijs wanneer er gewerkt wordt met online instructie of collegevideo's en wanneer er online wordt samengewerkt in vergelijking met zelfstandig (ongeleid) oefenen met online materiaal.
8. Er zijn aanwijzingen dat meer intensieve student-content, student-student en student-docent interactie betere leerprestaties oplevert, waarbij het effect het sterkst is voor student-content interactie.

1.3 Blended Learning en 'Succesvol Studeren'

Wanneer we kijken wat Blended Learning kan bijdragen aan de kwaliteit van het onderwijs binnen Zuyd Hogeschool, dan kunnen we dit concreter weergeven wanneer we dit koppelen aan ambities. Zuyd heeft de ambitie geformuleerd om onderwijs te bieden dat er zoveel mogelijk voor zorgt dat studenten succesvol hun opleiding afronden. Studiesucces is afhankelijk van een complex samenspel tussen allerlei factoren, waarvan kenmerken van de studieomgeving slechts één dimensie is. Dit wordt binnen het programma Succesvol studeren gedefinieerd als 'studeerbaarheid': de wijze waarop een opleiding ervoor zorgt dat het studiesucces van studenten gemaximaliseerd wordt door het creëren van een omgeving die studenten uitnodigt en aanmoedigt het beste uit zichzelf te halen. Het programma 'Succesvol Studeren' is erop gericht de studeerbaarheid binnen opleidingen te vergroten om hiermee het studiesucces te beïnvloeden. Hiervoor zijn, ter inspiratie, de 'vijf sleutels' geformuleerd die tezamen de studeerbaarheid van een opleiding een krachtige impuls kunnen geven (Van der Klink, 2017).

In het kader van optimaler gebruik Moodle bij Blended Learning, is het van belang te bekijken waar mogelijkheden liggen binnen de geformuleerde 'sleutels voor studeerbaarheid'. Hieronder zal per sleutel worden benoemd wat het functioneel gebruik van de mogelijkheden van Moodle, kan bijdragen aan het bereiken van de gestelde doelen. De voorbeelden die worden aangedragen zijn ter inspiratie en zeker niet uitputtend. Voor een grondige analyse zal er gekeken moeten worden naar de wensen en mogelijkheden binnen de opleiding.

- **Ons onderwijs zet studenten aan tot actief leren en voorziet erin dat alle studenten succesvol kunnen zijn.**

We weten allemaal dat actief leren meer studiesucces oplevert; in de huidige tijd kunnen we stellen dat actief leren zonder Blended Learning nauwelijks mogelijk is. De vraag is echter hoe studenten de stimuleren tot actief leren? Wanneer we het over activerende

werkvormen hebben, zullen veel docenten vooral denken aan interactieve werkvormen die zij tijdens het face-to-face onderwijs kunnen inzetten. Met 'flipping the classroom' wordt de invulling van het face-to-face onderwijs en het 'huiswerk' omgedraaid (geflipt). In de klas wordt de student uitgedaagd tot een actieve participatie via activerende werkvormen zoals quizzes, (samenwerkings-)opdrachten en discussievormen en is er aandacht voor toepassing van de materie. Thuis vindt de instructie plaats waarbij kennisclips e.d. worden ingezet om de theorie over te brengen en met formatieve toetsen checkt de student of het is begrepen. Dit vraagt om een geïntegreerd herontwerp waarin online en offline activiteiten elkaar versterken en gaat dus niet om het aanbieden van videocolleges als een vervanging van hoorcolleges, want dat levert ons geen 'dieper' leren op. Het gaat om een andere invulling van de voorbereidings- en de F2F-tijd, zodat ruimte gecreëerd wordt voor kleinschalig onderwijs waarbinnen actieve werkvormen toegepast kunnen worden.

Ook zelfstudie, die binnen het HO een belangrijke plaats inneemt, kan actief leren worden met behulp van Moodle. Kennisclips, weblectures en quizzes, stellen studenten in staat flexibeler (tijds- en plaatsafhankelijk) te leren, maar het doordacht gebruik van online mogelijkheden van Moodle biedt ook kansen voor diepgaand leren. Door thuisopdrachten met discussiefora, waarbij studenten geconfronteerd worden met ideeën en gedachten van anderen, worden studenten aangezet tot diepere verwerking en reflectie. Ook het vragen om tekstuele bijdragen aan bijvoorbeeld blogs of wiki's, maakt dat studenten nadenken over de formulering en precisering van hun eigen ideeën. Tenslotte biedt Moodle allerlei mogelijkheden tot interactie tussen studenten en docenten mogelijk, waarmee

samenwerkend leren gefaciliteerd wordt zelfs wanneer partners zich op andere locaties bevinden.

- **Ons onderwijsklimaat zorgt ervoor dat studenten vanaf dag één weten dat er van hen wordt verwacht en zich bij ons thuis voelen**

Het zorgen voor sociale cohesie vraagt in eerste instantie om ontmoetingsmogelijkheden en 'live' contact tussen medestudenten en docenten. Goed gebruik van ICT kan sociale cohesie bevorderen. Zoals eerder aangehaald helpt het gebruik van Learning Analytics docenten om inzicht te krijgen in het leerproces van studenten. Hierdoor is sneller contact leggen, wanneer een student 'afwijkend gedrag' vertoond mogelijk met name binnen opleidingen met grote studentenaantallen. Bereikbaarheid van docenten is te faciliteren, maar ook beheersbaarder te maken door gebruik te van de DLO. Denk bijvoorbeeld aan het inzetten van een forum voor inhoudelijke vragen. Hierdoor worden docenten niet overstelpt met gelijksoortige vragen, maar kunnen studenten bekijken of hun vraag al beantwoord is. Daarnaast kunnen bij urgente kwesties studenten elkaar online en 'just-in-time' verder helpen. Deze en andere interactiemogelijkheden die de DLO biedt, dragen daarnaast ook bij aan een verbeterde sociale cohesie doordat er een online community wordt gecreëerd van studenten die hier behoefte aan hebben.

- **Ons onderwijs wordt bloksgewijs aangeboden en beperkt daarbij per blok het aantal onderwijseenheden tot een maximum van drie onderwijseenheden.**

De DLO kan binnen een opleiding gebruikt worden om de opbouw en structuur binnen een blok of module voor de studenten inzichtelijk te maken. Een inrichting van de DLO die conform het onderwijsontwerp is, bijvoorbeeld een blok met een overstijgend thema, maar daaronder drie onderwijseenheden kan voor de studenten duidelijkheid en transparantie brengen. Wanneer hierbij een standaard 'template' wordt gehanteerd binnen de blokken van een opleiding zorgt dit enerzijds voor eenduidige opbouw over de blokken en anderzijds ondersteund het docenten in vast te houden aan het onderwijsontwerp over de blokken. Daarnaast dwingt het tot docenten het ontwerp van hun onderwijseenheid voor de start van het blok te ontwikkelen en vast te leggen. Binnen deze structuur zouden zaken zoals toetsing en doelstellingen vastgelegd kunnen worden, zodat voor de studenten helder is waar men in de onderwijseenheid

---

Pareltjes van Zuyd Hogeschool

Binnen de **Hotel Management School Maastricht** (HMSM) wordt een dynamische vragenlijst ingezet die studenten helpt bij de reflectie op hun internationale leeruitkomsten. De Global Mind Monitor heeft een online portal waar studenten hun resultaten en ontwikkeling kunnen zien. Met de data aan de 'achterkant' doet het lectoraat IRM onderzoek naar de ontwikkeling van internationale competenties. De online monitor biedt veel meer mogelijkheden tot tijds- en plaats onafhankelijk leren. Studenten hebben te allen tijde toegang tot hun data.

Deze innovatieve inzet van ICT in het onderwijs is niet onopgemerkt gebleven. Zowel nationaal (door andere hotelscholen) als internationaal wordt deze 'best practice' erkend. De HMSM wordt gezien als leider op het gebied van onderwijs en onderzoek naar interculturele competenties.

"I used the Global Mind Monitor to assess my development of intercultural competences. One of the surprising scores was that my 'open mindedness' dropped over the span of half a year. [I later realized] that not my 'open mindedness' dropped, but [that] my own knowledge of how open-minded I am, actually had increased. I just made a better assessment of myself. That's what the Global Mind Monitor is about; it's a tool to reflect on your own competences. In this way it can help you increase all sorts of different intercultural competences." (Jeroen Bos, student HMSM)

Pareltjes van Zuyd Hogeschool

Bij de Academie Verloskunde Maastricht wordt sinds 2017 gebruik gemaakt van een videoconferencing tool (Bluejeans) om supervisie en intervisie tijdens stage mogelijk te maken. Studenten reflecteren in groepjes van 4-5 studenten met hun SLB-er op stage-ervaringen. Studenten verloskunde lopen stage door heel Nederland en komen slechts een keer per 5 weken fysiek bij elkaar voor intervisie. Doordat er twee keer gebruik gemaakt wordt van 'online supervisie' is het mogelijk om 'just-in-time' gebruik te maken van actuele stage-ervaringen. Deze opzet is overgenomen in de opleiding **Ergotherapie** (deutsche studiengang).

"...Onze studenten zitten toch vaak gedurende een lange periode 'alleen' op een kamertje, waarbij ze te maken krijgen met allerlei indrukken vanuit hun stage. Ze waarderen het enorm dat ze online met elkaar kunnen uitwisselen en elkaar dan kunnen horen en zien."(Docent AVM, SLB-er)

---

naartoe werkt. Ook biedt de DLO mogelijkheden om voortgang binnen en over de onderwijseenheden zichtbaar te maken.

- **Ons onderwijs beperkt het aantal tentamens. Per onderwijseenheid is er één tentamen. Herkansingen worden buiten de blokken aangeboden.**

In het streven naar één tentamen per onderwijseenheid schuilt het risico dat studenten niet tijdig gaan studeren. Dit kan, zoals wordt beschreven in de notitie, worden opgevangen door het bieden van feedbackmomenten die studenten inzicht geven in hun voortgang. Deze feedback momenten kunnen binnen de DLO worden vormgegeven door het aanbieden van formatieve (zelf)toetsen, waarbij middels geautomatiseerde feedback, studenten niet alleen inzicht krijgen in hun voortgang, maar ook gericht advies krijgen over welke leerdoelen nog aandacht nodig hebben. Deze toetsen kunnen studenten in eigen tijd en zo vaak doen als ze zelf willen.

Ook wordt in de notitie aangehaald dat niet alleen feedback op de competentieontwikkeling wenselijk is, maar ook juist feedback op het leerproces. Met Learning Analytics is het mogelijk om voor docenten dashboards te genereren waarmee zij, voor een grotere groep studenten, inzicht krijgen in de voortgang en het leerproces van studenten. Men kan bijvoorbeeld zien in hoeverre een student een actieve bijdrage levert aan online opdrachten, of hij aangeboden studiemateriaal bekeken heeft of dat hij gebruik maakt van formatieve toetsingsmogelijkheden.

Het promotieonderzoek van Marcel Schmitz (lectoraat Data Intelligence Faculteit ICT) richt zich op de ontwikkeling en het gebruik van deze dashboards.

Beoordelen en feedback is niet alleen des docent's. Ook studenten leveren door het inzetten van peer feedback inzicht in de studievoortgang. Moodle ontzorgt hierbij door het logistieke proces te regelen.

- **Onderwijs met een hoge kans op studiesucces vereist een teamprestatie**

Bij het ontwerpen van een goede 'blend' tussen online en offline onderwijsactiviteiten geldt dat het beste resultaat wordt bereikt wanneer dit wordt gedaan in een multidisciplinair team. Het gaat hierbij niet om het inzetten van de DLO, maar juist om het ontwerpen van goed onderwijs waarbij de mogelijkheden van de DLO worden meegenomen. Hiervoor is een combinatie van expertise nodig. Docenten die zowel didactisch als technologisch op de hoogte zijn en hiertussen verbindings kunnen leggen zijn onontbeerlijk in een ontwerpteam. Een goed ontwerpteam bestaat niet alleen uit inhoudelijke experts, maar dient ook onderwijskundige kennis evenals technologische kennis in dit geval gekoppeld aan de mogelijkheden van de DLO.

Zoals in de notitie 'Sleutels voor studeerbaarheid' wordt aangegeven is er genoeg evidentie voor het ontwerpen van onderwijs in teams. Ook hierin kan de DLO ondersteunend zijn, doordat er mogelijkheden tot samenwerking en kennisdeling tussen teamleden, opleidingen

en faculteiten mogelijk gemaakt kan worden. Hiermee kan de DLO niet alleen fungeren als een leeromgeving, maar ook als een werkomgeving waarbinnen onderwijs wordt ontwikkeld, kennis wordt gedeeld en gegenereerd door als docenten samenwerkend te leren.

2. Blended Learning in het Hoger Onderwijs

Nu duidelijk is geworden wat Blended Learning kan bijdragen aan het realiseren van een studeerbaar curriculum, is de volgende stap het bekijken op welke wijze dit gerealiseerd kan worden. Hiervoor kijken we naar twee aspecten: docentprofessionalisering en ondersteuning bij het ontwerpen van Blended Learning. Hierbij is er gekozen om te onderzoeken op welke wijze dit binnen andere instellingen voor HO is vormgegeven.

2.1 Opzet en uitvoering

Om te leren van de ervaringen van andere instellingen voor HO is tussen maart en juli 2018 (20 weken) een deskstudie uitgevoerd en zijn twee verdiepende interviews uitgevoerd met experts. Daarnaast hebben er gesprekken plaatsgevonden met relevante stakeholders binnen Zuyd Hogeschool. Er is circa 8 uur per week aan het uitvoeren van deze studie besteed.

Door het bestuderen van gepubliceerde rapporten, whitepapers en websites zijn gegevens over docentprofessionalisering en –ondersteuning van 12 instellingen voor HO en één innovatief ROC in kaart gebracht. Het betreffen Deltion College, Hogeschool Utrecht, Erasmus MC, Hogeschool van Amsterdam, InHolland, Open Universiteit, Saxion, Universiteit Utrecht, Universiteit van Amsterdam, Wageningen Universiteit, Fontys (ICT), Technische Universiteit Delft en de Hogeschool Rotterdam. Van elk van deze instellingen is een factsheet gemaakt die als bijlage is toegevoegd. Daarnaast zijn er recentelijk twee onderzoeken in opdracht van SURF gepubliceerd met een soortgelijke vraag; een onderzoek uit 2015 (Universiteit Utrecht, 2015) naar ICT-docentprofessionalisering binnen het HO. Hierbij werden 21 instellingen voor HO bestudeerd. Als vervolg hierop voerde het RISBO (onderwijskundig adviesbureau van de Erasmus Universiteit) in 2018 een inventariserend beschrijvend onderzoek onder 5 instellingen voor HO naar de ondersteuning bij onderwijsinnovatie met ICT (SURF, 2018). Ook deze bronnen zijn meegenomen in het construeren van de factsheets en het komen tot de geleerde lessen.

Vervolgens zijn Jeroen Bottema en Fleur Prinssen geïnterviewd over hun visie op docentprofessionalisering en –ondersteuning op het gebied van Blended Learning. Jeroen Bottema is sinds 2008 werkzaam bij het lectoraat eLearning van Hogeschool InHolland als fellow en lid van het kernteam. Hij is onderwijskundig medewerker en opleidingsdocent op het terrein van de didactische inzet van ICT in het onderwijs. Daarnaast maakt hij binnen InHolland onderdeel uit van de werkgroep ICT die verantwoordelijk is voor visie en beleid over de integratie van ICT in het curriculum van de lerarenopleiding. Jeroen Bottema is een gerespecteerd edublogger, die zijn ervaringen en inzichten deelt via www.leervlak.nl. Fleur Prinssen is sinds 2017 aangesteld als lector Digitale Didactiek aan de Hogeschool Rotterdam. Zij promoveerde aan de Vrije Universiteit Amsterdam op “Verschillen bij samenwerkend leren via de computer”. Zij deed onder meer onderzoek naar netwerklernen, afstandsonderwijs, en onderzoekend leren met behulp van mobiele technologie. Haar lectoraat houdt zich met name bezig met het (her)ontwerp van digitale leerarrangementen en het doen van flankerend praktijkonderzoek.

Pareltjes van Zuyd Hogeschool

Inge van Putten is docent bij de opleiding **Applied Sciences** en doceerde hier de zogenaamde 'moeilijke vakken' zoals chemische technologie en chemie. Tegenvallende rendementen doordat studenten niet oefenden met de stof en weinig tijd besteden aan huiswerk, motiveerde haar om Flipping the Classroom toe te passen in haar lessen; de theorie werd in de vorm van pencast's van 5-12 minuten aangeboden en de contacttijd werd besteed aan oefeningen, samenwerkingsopdrachten en casussen. Dit zorgde niet alleen voor toegenomen slagingspercentages voor haar vakken, maar ook tot gemotiveerde studenten.

"Het is heel fijn dat je in eigen tempo de lessen kunt doornemen en later voor het tentamen nog eens kunt terugkijken!" (student Chemische technologie)

"Ik merk dat studenten niet meer huilend aan mijn bureau staan omdat ze het vak maar niet halen. Alleen dat is al geweldig!" (Inge van Putten, Docent Applied Sciences)

Tenslotte zijn gesprekken gevoerd met verschillende stakeholders binnen Zuyd te weten Marcel van der Klink (lector Professionalisering van het onderwijs), Guido Wolfs (directeur O&O), Yvonne Smeets (HR docentprofessionalisering), Judith van Hooijdonk (cluster Onderwijskundig Advies en Ondersteuning), Nardie Fanchamps (Coördinator BDB; de Nieuwste Pabo), Ankie van de Broek (docent Nieuwe media in het HBO, de Nieuwste Pabo) en Wilfred Rubens (projectleider Implementatie Moodle) om te komen tot een breed gedragen set van aanbevelingen.

2.2 Docentprofessionalisering in het HO

Achtereenvolgens geven we kort de lessen die we kunnen leren uit de ervaringen van anderen instellingen weer, met daaronder de resultaten die deze conclusies onderbouwen; we doen dit eerst voor docentprofessionalisering en vervolgens voor de ondersteuning van docenten bij het gebruik van ICT in het onderwijs

---

*Les 1. Richt je op **onderwijsontwerp**, niet op het verwerven van ICT-vaardigheden; integreer de mogelijkheden van de DLO binnen onderwerpen als 'onderwijsontwikkeling' en 'onderwijsuitvoering'. Zorg voor een professionaliseringsaanbod dat een ontwerpgerichte benadering gebruikt en uitgaat van de eigen onderwijspraktijk van docenten als startpunt. Creëer hiermee de mogelijkheid om docenten met elkaar, via co-creatie, Blended Learning te ontwikkelen. Zorg ervoor dat het professionaliseringsaanbod ook zelf een Blended karakter heeft.*

Bij de **TU Delft** zijn ICT-bekwaamheden binnen het BKO-profiel gedefinieerd als docentkwaliteiten. ICT in het onderwijs is verweven in de verplichte onderdelen van de leergang BKO (Basis Kwalificatie Onderwijs) en er worden keuzemodules op dit gebied aangeboden, bijvoorbeeld digitaal toetsen, video in het onderwijs en blended learning. De laatste wordt ook als korte workshop aangeboden door de extension school en wordt veelvuldig bezocht. De ervaring van de TU Delft is echter dat het doorlopen van een ontwerpproces en het implementeren van Blended of online onderwijs, het

grootste leereffect heeft. Docenten die dat proces hebben doorgemaakt, staan volgens hen open voor onderwijskundig advies. Ze zijn dan ook van mening dat de invulling van de ondersteuning door coaching-on-the-job het grootste effect heeft op professionalisering. Bij de **Universiteit Utrecht** is er lang gebruik gemaakt van een gescheiden aanbod op het gebied van ICT in het onderwijs. Er was een centraal aanbod vanuit het innovatieprogramma 'Educate-it' en twee keer per jaar werd er een summer/wintercourse aangeboden, waarin docenten in twee dagdelen kennismaken met Blended Learning. Ook binnen dit aanbod werd ontwerpgericht gewerkt en gingen docenten aan de slag met hun eigen onderwijspraktijk. Tenslotte zijn er online cursussen beschikbaar voor docenten, studenten en student-assistenten. Pas recentelijk (2017) worden in sommige van de BDB-trajecten modules door Educate-it aangeboden. Zoals vrij veel andere instellingen voor HO bouwt het aanbod van **InHolland** op. Binnen de BDB wordt één van de 10 bijeenkomsten besteed aan Blended Learning en dit dient als middel om docenten te inspireren en enthousiasmeren voor het ontwikkelen van Blended Learning. Voor enthousiaste docenten (minimaal twee) is er een ontwerpgerichte verdiepingscursus, waarin de docententeams werken aan een (her)ontwerp en dit minimaal één keer moeten implementeren. Het ontwerpproces wordt doorlopen aan de hand van een ontwerpcyclus.

Door het ontwerpproces centraal te stellen promoot je dat de visie op leren leidend blijft en de ICT-tools niet de overhand krijgen. Volgens het onderzoek van **SURF (2015)** zou het gebruik van het TPACK-model hierbij ondersteunen omdat in dit model de didactiek, vakinhoud en technologie evenveel aandacht krijgen. Daarnaast bleek uit dit onderzoek dat ruimte om te experimenteren met het ontwerpen van leersituaties ondersteund met ICT geboden moet worden in de professionaliseringstrajecten. In de reguliere onderwijspraktijk is hiervoor nauwelijks tijd; ook dit pleit voor een ontwerpgerichte benadering waarin docenten met authentieke vragen uit hun praktijk aan de slag gaan.

---

*Les 2. Zorg voor een **opbouw in competentieontwikkeling**; formuleer competentieniveaus voor docenten (basis) en faciliteer ontwikkeling tot expertniveau; stem het professionaliseringsaanbod hierop af. Start hierbij binnen het BDB-traject binnen de onderwerpen onderwijsontwikkeling en -uitvoering. Een up-to-date portfolio voor de BDB bevat ICT-geïntegreerd onderwijs; zowel de vormgeving van de BDB als de producten die de docenten als bewijsstukken in hun portfolio opnemen moeten Blended Learning weerspiegelen. Dit draagt niet alleen bij aan de ontwikkeling van Blended Learning, maar versterkt ook de professionalisering door onderwijsontwikkeling.*

De **Hogeschool Utrecht** heeft gekozen voor een opbouw in de professionalisering op dit gebied: in de BDB (Basis Didactische Bekwaamheid) zijn ICT competenties verweven door alle onderdelen en is door de HU opgestelde competentieprofiel voor de HBO-docent hierin leidend. Inmiddels is een HU-brede cursus Blended Learning opgenomen in de BDB-training, waarbij het ontwerpproces het startpunt is. Er zijn geen aparte cursussen op het gebied van Blended Learning beschikbaar, behalve voor de docenten die ook als coach optreden bij het ontwerpen van Blended Learning. Deze volgen een cursus bestaande uit verschillende modules (9 weken) gericht op het denken en handelen vanuit het didactisch concept voor Blended learning. Sinds 2013 is bij **Saxion** één van de vijf verplichte leergangen binnen de BDB de leergang ‘Didactiek in een ICT-rijke omgeving’. De eindopdracht laat de ruimte om een keuze te maken uit de vijf thema’s van de leergangen. De BDB an sich is ook Blended vormgegeven en dient daarmee als voorbeeld voor docenten. Saxion biedt ook een vervolgaanbod aan op het gebied van ICT in het onderwijs, maar werkt hierbij vraaggestuurd en op teamniveau. Er is dus geen sprake van een standaard vervolgaanbod. De **Hogeschool van Amsterdam** start ook met professionalisering binnen de BDB; ICT-bekwaamheden maken onderdeel uit van de beoordelingscriteria en zijn opgenomen in de onderdelen ‘onderwijsontwerp’ en ‘onderwijsuitvoering’. Docenten dienen voorbeelden van het gebruik van ICT in hun eigen onderwijs op te nemen in het portfolio. Daarnaast wordt er ook door de HvA-academie vervolgscholing aangeboden. Binnen het subthema ‘ICT en onderwijs’ zijn er verschillende cursussen beschikbaar. Het staat domeinen vrij om dicht bij de werkplek professionaliseringsactiviteiten aan docenten aan te bieden. Binnen **Fontys ICT** werd recentelijk een nieuw LMS (CanVas) geïmplementeerd en hierbij werd gekozen voor een aanpak waarbij twee modules werden aangeboden. Fase 1 bestond uit de MinMax-module waarbij docenten kennismaakten met 20% van de functionaliteiten binnen de LMS. Vervolgens was er een tweede fase waarin de MoreMax werd aangeboden aan docenten die zich meer wilden richten op de didactische verrijking van het onderwijs met gebruik van de nieuwe LMS. Bij het **Erasmus MC** is de professionalisering per faculteit geregeld in de vorm van workshops. Ook is het gebruik van ICT onderdeel van de SKO-cursus (senior kwalificatie onderwijs), die overigens niet verplicht is voor docenten.

Uit het **SURF-onderzoek** uit 2015 (Universiteit Utrecht, 2015) bleek bovendien dat de meerderheid van de instellingen scholing aanbood specifiek gericht op ICT-bekwaamheden en daarbij werden allerlei vormen van docentprofessionalisering gebruikt; individuele ondersteuning werd het meest gebruikt binnen het HBO even vaak als didactische trajecten op het gebied van de DLO, daarnaast worden ook workshops en grassrootsprojecten genoemd. Bij een aanzienlijk deel van de HBO-instellingen uit het onderzoek (9 van de 21) was

---

Pareltjes van Zuyd Hogeschool

Zowel binnen de **Nieuwste Pabo** als binnen de **HMSM** wordt actief gebruik gemaakt van een blogplatform waarop studenten hun (culturele) ervaringen en best practices van innovatie delen tijdens de (internationale) stages. Studenten delen hun ervaringen via blogs en waarderen elkaars bijdragen door rating en feedback. Het wordt ook ingezet als ePortfolio tool waarin de studenten hun tijdens de studie ontwikkelde beroepsproducten kunnen showcasen.

De meerwaarde van ICT in het onderwijs blijkt uit het plaats- en tijd onafhankelijke karakter en het creëren van een mogelijkheid waardoor studenten en docenten met en van elkaar kunnen leren. Een online learning community dus! (Ankie Hoefnagels, senior onderzoeker & docent HMSM)

“...During their internship, students are required to write seven blogs about their cultural experiences, trends and innovations, and to comment on the blogs of their fellow students. The panel considers this a very innovative approach and agrees that this helps students to become aware of and internalise their intercultural competences.” (NVAO-rapport Accreditatie HMSM, juni 2018 p.11)

ICT een regulier onderdeel van de BDB-leergang en binnen het WO vaker een keuzemodule. Hierbij waren de onderwerpen 'blended learning' (bij de BDB-thema's 'ontwerpen' en 'uitvoeren van onderwijs') en de DLO (bij het 'ontwerpen van onderwijs'). In beperkte mate maken BDB-leergangen zelf gebruik van blended learning (ongeveer 30%). Hierbij valt op dat binnen het HBO bij driekwart van de instellingen de BDB-scholing (op het gebied van ICT-bekwaamheid) en de ICT-professionalisering/ondersteuning niet wordt gegeven door dezelfde eenheid.

---

*Les 3. Faciliteer **community building** door docenten die de 'expert'-status hebben bereikt elkaar te laten ontmoeten en hen ter inspiratie in te zetten bij professionaliserings- en kennisdelingsactiviteiten. Docenten worden het liefst ondersteund door collega's; zet deze expert-docenten in als **ambassadeur** voor Blended learning of coach voor collega-docenten die onderwijs met ICT willen ontwerpen.*

Om docenten kennis te laten maken met de mogelijkheden van ICT in hun huidige onderwijs biedt het **Deltion College** een cursus 'Activerende didactiek met ICT' aan als opmaat voor het herontwerpen naar Blended onderwijs. Hierbij is de eigen onderwijspraktijk het uitgangspunt. In 10 online modules en 3 F2F-bijeenkomsten worden de docenten geïnspireerd door collega-docenten en maken zij kennis met Blended Learning. Wanneer na deze cursus een team verder wilt met het herontwerpen van onderwijs, komt de Blended Coach in beeld; dit is een collega-docent die zich gespecialiseerd heeft in het ontwerpen en begeleiden van teams in het onderwijsontwerpproces. Het proces wordt ondersteund met een procesmodel en een TPACK-achtig spel. Binnen **Deltion** zie je dat voorbeelden van Blended Learning van collega-docenten wordt gebruikt in professionaliseringstrajecten. Daarnaast worden via de ondersteunende LMS ervaringen en voorbeelden gedeeld. Ook Blended Coaches hebben een taak in het gevraagd en ongevraagd inspireren van collega-docenten. Bij **Wageningen Universiteit** bestaat de BDB uit verplichte onderdelen en keuzemodules. Binnen het verplichte deel is als onderdeel van 'Algemene Didactiek' een verplichte opdracht waarbij docenten hun eigen onderwijs herontwerpen met gebruik van ICT. Binnen de keuzemodules zijn er verschillende gericht op ICT in het onderwijs zoals 'Nieuwe media en onderwijsontwerp'. De ervaringen zijn dat docenten die deze modules volgen een soort van informele 'learning-community' worden en contact blijven houden. Op basis hiervan is de universiteit van plan om ook een formele community te starten voor innovatieve docenten: de teacher academy. Binnen **Fontys Hogeschool** worden niveaus van didactische bekwaamheid onderscheiden (BKO, MKO, SKO), waarbinnen 'mediawijsheid' een thema is. In het raamwerk 'mediawijsheid' zijn de eisen voor elke van deze drie niveaus vastgelegd. Inhoudelijke zijn binnen het raamwerk eisen met betrekken tot instrumentele vaardigheden, informatievaardigheden en houding ten opzichte van ICT in het onderwijs, te herkennen. Voor het MKO is er scholingsaanbod zoals digitale didactiek en Technologie Ondersteund Leren (TOL). Hierbij staat steeds de het ontwerp en niet de functionaliteit centraal. Docenten die een voorstellersrol vervullen ontwikkelen zich tot SKO en begeleiden, samen met onderwijskundigen, de MKO-docenten in hun ontwikkelprojecten.

Les 3 komt overeen met één van de aanbevelingen uit het **SURF-onderzoek** (2015) namelijk het creëren van een professionaliseringsconcept waarbij docenten elkaar helpen bij de ontwikkeling van ICT-geïntegreerd onderwijs, daarbij ondersteund door ICT/onderwijskundige ondersteuners. Het gaat dus meer om samen ontwikkelen dan om scholing; waarmee de aanzet wordt gegeven voor de ontwikkeling van een professionele leergemeenschap.

Les 4. Doe aan kennisdeling! Deel en verspreid good practices om andere docenten te inspireren. Erken het leerproces; fouten maken mag! Organiseer lunchbijeenkomsten, benoem en maak innovatoren zichtbaar.

Binnen de **Hogeschool Utrecht** is veel aandacht voor kennisdeling en is de ervaring dat docenten liever geïnspireerd worden door collega's dan door experts van buiten de organisatie. Hiervoor worden er maandelijkse dialogosessies (70-100 docenten) georganiseerd, waarin Good Practices binnen de HU worden gedeeld. De Universiteit Utrecht heeft gekozen voor het inzetten van ambassadeurs ter inspiratie en kennisdeling. Docenten die een vernieuwend onderwijsontwerp hebben geïmplementeerd worden middels posters met AR-mogelijkheden als ambassadeurs ingezet. Ook worden lunchsessies georganiseerd waarin drie docenten vertellen over hun ervaringen met ICT in het onderwijs. Deze lunchsessies worden ook bij **Wageningen Universiteit** toegepast, daarnaast organiseren zij één keer per jaar een dag over ICT en onderwijs. Binnen de **TU Delft** heeft kennisdeling een grote plek gekregen; er is een speciaal programma voor ingericht. Geslaagde innovatieprojecten worden tijdens lunchlezingen en onderwijsdagen in de spotlight gezet en er is een onderwijsinnovatieprijs in het leven geroepen. Docenten die deze prijs winnen ontvangen een Education Fellow voor een periode van twee jaar. Sinds 2017 zijn deze kennisdelingsinitiatieven uitgegroeid tot een community genaamd de Teach Academy. **Fontys Hogeschool** organiseert inspiratiesessies specifiek voor de docenten op SKO-niveau. Best practices worden hierbij gedeeld via de TEL-HERO campagne waarbij docenten via lunchsessies, posters en ander PR-materiaal op de hoogte gebracht worden van wat hun collega-voorlopers ontwikkeld hebben. Zij baseren hun implementatiestrategie op de theorie van Kotter.

Ook uit het recente **adviesrapport van SURF** (2018) werd communicatie en kennisdeling als één van de aandachtspunten benoemd; het bleek dat docenten liever geïnspireerd worden door innovatieve collega's, dan door externe trainers. Veel instellingen maken daarom gebruik van ambassadeurs; onderwijsvernieuwers die tijdens formele en informele bijeenkomsten zoals lunchsessies, workshops, symposia en onderwijsdagen vertellen over de door hen ontwikkelde

onderwijsvernieuwing. Ook worden zij vaak ingezet tijdens professionaliseringstrajecten. Ook worden resultaten van collega's online gedeeld in blogs en video's.

Pareltjes van Zuyd Hogeschool

Ook docenten van **International Business and Communication** Luisa Arrivilaga en Alexandra Montague ervaren dat hun studenten moeite hadden met de grammatica van het Spaans. Zij gebruikten bestaande kennisclips en maakten zelf animaties met Powtoons die zij hun studenten ter voorbereiding op de lessen lieten bekijken. Tijdens de les creëerden zij hiermee ruimte om te oefenen.

Les 5. Bepaal Zuyd-breed wat we met Blended learning willen bereiken; neem dit op in de onderwijsvisie of draag het op andere manieren uit.

Ook binnen de **Open Universiteit** start de ontwikkeling binnen de BKO die wordt verzorgd door het Expertisecentrum Onderwijs & Professionalisering. ICT maakt hier, zeker gezien het karakter van afstandsleren, een integraal deel van uit met name binnen het thema 'Onderwijsuitvoering'. Het nieuwe onderwijsmodel dat door de OU met de implementatie van de LMS is geformuleerd als 'online activerend onderwijs' is hier mede debet aan. Dit onderwijsmodel was ook aanleiding om didactische professionalisering minder vrijblijvend te maken. De OU werkt met een systeem van PE- (permanente educatie-) punten, waarbij docenten binnen drie jaar 120 punten dienen te verzamelen. Het aanbod is gekoppeld aan 9 competentiegebieden, zoals studentbegeleiding, modereren etc. en hierbinnen zijn ICT-toepassingen verweven.

Uit de resultaten van het **SURF-onderzoek** (2015) bleek dat in de meeste instellingen de ICT-bekwaamheden niet expliciet zijn beschreven, maar opgenomen in het BDB(HBO)- of BKO(WO)profiel. Binnen het WO bleken de ICT-bekwaamheden van docenten vaker onderdeel uit te maken van het strategisch onderwijsbeleid, terwijl dit binnen het HBO bij de helft van de instellingen was opgenomen in het professionaliseringsbeleid binnen het personeelsbeleid. Ook werd in dit onderzoek de betrokkenheid van HR onderschreven; HR is actief betrokken als aanbieder van aanvullende scholingstrajecten alsook bij het monitoren van docentontwikkeling op ICT-gebied (Universiteit Utrecht, 2015).

Het **adviesrapport van SURF** (2018) bleek dat bij alle instellingen die 'good practices' op het gebied van ICT en onderwijs, een onderwijsvisie aan de basis lag van het herontwerp. Een herontwerp van het onderwijs wordt eerder een succes als iedereen weet waarom de instelling erop inzet. Een bij medewerkers bekende en breed gedragen onderwijsvisie helpt daarbij. De onderwijsvisie dient als een ankerpunt; sluit mijn (her)ontwerp aan bij de onderwijsvisie?

2.2 Ondersteunen van onderwijsinnovatie met ICT

In het algemeen zien docenten onderwijsinnovatie met ICT als een effectief middel om onderwijs van hoge kwaliteit te bieden, maar het ontbreekt hen aan tijd. Overbelaste docenten zijn eerder regel dan uitzondering en daarom zouden zij zoveel mogelijk ondersteund moeten worden. Hierbij denkt men aan begeleiding, goede faciliteiten, hen waar mogelijk werk uit handen nemen, bekendheid met de faciliteiten creëren, waardering tonen voor het eindresultaat en kennisdeling organiseren. Uit de resultaten van de deskstudie bleek dat de ondersteuning van docenten bij het gebruik van ICT in het onderwijs(ontwerp) op verschillende manieren is georganiseerd. Onderwerpen die binnen dit thema werden onderscheiden waren het inzetten van expert-docenten, en de wijze waarop de ondersteuning werd georganiseerd.

Les 6. Zet expert-docenten (innovators) decentraal in als blended coach ter ondersteuning van collega's en linking pin naar gespecialiseerde ondersteuners. Zorg dat zij getraind zijn in het doorlopen van het ontwerpproces.

Wat we terug zien komen is het inzetten van docenten als (blended) coach van andere docenten (Deltion, HU). Bij het **Deltion** worden deze coaches ingezet als proces- en onderwijskundig ondersteuner van docenten die hun onderwijs blended willen maken. De docenten die deze rol krijgen doorlopen hiervoor een professionaliseringstraject dat uit twee delen bestaat; een training onderwijs ontwerpen met ICT gericht op TPACK-kennis, die aan alle docenten wordt aangeboden, en een specialisatietraject waarin zij leren ontwerpen volgens een zelf-ontwikkeld procesmodel en hierbij ook een herontwerp opleveren. Docenten mogen pas gebruik maken van de Blended Coach als ze zelf de basistraining hebben doorlopen. Het inzetten van docenten als coach van docententeams wordt ook ingezet binnen de **Hogeschool Utrecht**. Deze coaches worden ondersteund door adviseurs van het expertisecentrum HBO-docent en hebben ook een rol als key-user van de LMS; zij verzorgen per instituut de ondersteuning en verzorgen ook workshops wanneer nieuwe functionaliteiten binnen de LMS worden toegevoegd. Dit zien we ook terug binnen het domein Onderwijs en Opvoeding van de **Hogeschool van Amsterdam**. Naast domeingebonden functioneel beheerders van de LMS, werkt men hier met senior-docenten Blended Learning. Zij hebben ook een coachende rol in het begeleiden van docenten die hun onderwijs willen herontwerpen. Zij begeleiden en ondersteunen hun collega's zodat deze na afronding op medior-niveau functioneren en hun junior-collega's kunnen ondersteunen in de onderwijsuitvoering; professionalisering op de werkplek. De senior-docenten vormen de linking pin met het centrale team van onderwijskundig en technische ondersteuners, die kunnen worden ingezet om als team met docenten te komen tot herontwerp van het onderwijs. Het idee hiervan was dat seniors uiteindelijk zelfstandig ontwerpprocessen zouden kunnen trekken, maar dit proces blijkt in praktijk toch langzamer te gaan; zij voelen zich nog geen expert maar verwijzen wel effectief door. Ook binnen **Fontys** worden SKO-docenten ingezet als coach, maar in de praktijk blijkt dit tussen opleidingen lastig te realiseren gezien er nog maar een beperkt aantal SKO-docenten beschikbaar zijn en zij niet extra worden gefaciliteerd. Zij worden wel ondersteund door een team van technisch en onderwijskundig ondersteuners.

Les 7. Zorg voor een centrale ondersteuning door een multidisciplinair team dat bereikbaar is via één loket en waarin alle expertise beschikbaar is; zorg voor een link met decentrale ondersteuners die zichtbaar zijn voor docenten en leg de coördinatie hiervan bij de centrale ondersteuning neer. Overweeg het inzetten van studenten.

Bij het **Erasmus MC** is sprake van een decentraal georganiseerde ondersteuning in zogenaamde facultaire 'Innovation teams'. Hoewel deze teams dicht bij de opleidingen staan, is het ook zeer afhankelijk van de bereidheid van een faculteit om te investeren in het team en zien ze binnen de instelling grote verschillen. Dit heeft er mede voor gezorgd dat men nu van plan is om de

ondersteuning centraal te organiseren; één loket voor alle ontwerp- en ondersteuningsvragen en kennisdeling door het starten van een community met bijbehorende meetings (lunches, symposia). De afhankelijkheid van faculteiten wat betreft het investeren in decentrale ondersteuning is ook bekend binnen **InHolland**. Ook hier wordt in docententeams ontworpen en is de ondersteuning decentraal georganiseerd in ICTO-groepen zonder centrale coördinatie. Sommige opleidingen en faculteiten hebben deze niet beschikbaar. Binnen de **Open Universiteit** is er onderwijskundige en technische ondersteuning op centraal niveau beschikbaar; hun visie is docenten hoeven niet alles zelf te kunnen, maar wel weten waar ondersteuning te vinden is. Dit is ook van toepassing binnen het **Wageningen University & Research Centre**. Hier zijn de medewerkers van de afdeling Educational Staff Development verantwoordelijk voor zowel de professionalisering als de ondersteuning van docenten bij het ontwerpen van onderwijs met ICT. Hierdoor zijn er korte lijnen en ziet men dat er vaak ondersteuningsvragen voortkomen uit de professionaliseringstrajecten. Hierbij is er snel contact gelegd met de trainer die vanuit zijn rol in het centraal-georganiseerde adviesteam, de verdere ondersteuning verzorgd en door kan verwijzen naar gespecialiseerde ondersteuning. Binnen de **TU Delft** is deze rol weggelegd voor het Onderwijskundig Centrum Focus en meer gericht op Blended Learning sinds 2014 bij de Extension School. Dit is een virtuele faculteit waarbinnen beleidsadviezen op het gebied van Blended Learning worden ontwikkeld en ontwikkeling van BL wordt uitgevoerd en didactisch en technisch ondersteund. Dit centrale initiatief zal in 2018 opgaan in een zogenaamde one-stop-shop; één loket voor alle ondersteuningsvragen, waarbij alle expertise en ondersteuning is verenigd. De praktische ondersteuning bij gebruik van het LMS wordt verzorgd door werkstudenten en daarnaast zijn er binnen de Extension School verschillende soorten ondersteuning mogelijk, zoals een snel individueel onderwijsconsult (max. 6 uur), uitgebreide begeleidings- en ondersteuningstrajecten, maatwerk en coaching. Daarnaast is er ook decentrale onderwijskundige ondersteuning beschikbaar in de vorm van facultaire onderwijskundigen, vergelijkbaar met de onderwijskundige as binnen de faculteit Gezondheidszorg.

Op verschillende plaatsen zien we **innovatieprogramma's** die zich specifiek richten op onderwijs met ICT. Als onderdeel van deze programma's wordt de ondersteuning ingericht. Centrale ondersteuning wordt ook gebruikt binnen de **Hogeschool Utrecht**; in 2014 is een centraal programma gestart gericht op het herontwerpen van opleidingen richting Blended Learning. De bijbehorende ondersteuning is hierbij altijd gericht op zowel technisch als didactische ondersteuning. Dit houdt in dat bijvoorbeeld AV-ondersteuners niet alleen op de hoogte waren van de technische mogelijkheden van een functionaliteit, maar ook geschoold waren in de didactische toepassing hiervan. Men heeft geleerd dat ondersteuning van docenten niet werkt wanneer de digitale aspecten bij docenten uit handen genomen worden. De docent wil eigenaarschap behouden over het onderwijs. In 2018 wilt de HU alle docentprofessionalisering en ondersteuning op het gebied van ICT in het onderwijs bij elkaar brengen in een netwerkcentrum (LINC-T) met een kleine vaste kern van vaste medewerkers en een grote flexibele schil van docent-experts met flexibele aanstellingen. Er is ook een decentrale component in de vorm van de eerdergenoemde key-users. Een soortgelijk programma en structuur is ook door **Saxion** gebruikt. Sinds 2014 wordt er geïnvesteerd online leren en gebruik van ICT. Binnen de academies zijn ICT&O-adviseurs beschikbaar die korte lijnen hebben met de opleidingen en het eerste aanspreekpunt voor docenten(teams) met een ondersteuningsvraag. Kleine ondersteuningsvragen pakt de adviseur zelf op, maar voor grotere vragen zijn er vanuit het centrale programma functioneel beheerders, instructional designers, beleidsadviseurs en een videoteam (bemenst door studenten) beschikbaar. Deze worden via de ICT&O-adviseurs van de academies benaderd voor ondersteuning. Een centrale regiegroep van directeurs bepaald voor welke innovatieve projecten het ondersteuningsteam mag worden ingeschakeld. Binnen de **Universiteit van Amsterdam** is in 2016 aan de hand van een adviesrapportage (Universiteit van Amsterdam,

2015) een plan van aanpak voor de implementatie van Blended Learning ontwikkeld (Universiteit van Amsterdam, 2016). Ook in dit plan wordt een combinatie van decentrale ondersteuning met centrale coördinatie voorgesteld. Hierbij wilt men met het kernteam de faculteitsdirecties bezoeken om te exploreren welke onderwijskundige uitdagingen er liggen en of Blended Learning kan bijdragen aan het oplossen hiervan. Daarnaast is een belangrijk aspect uit het plan van aanpak het opzetten van een platform Blended Learning waar een ondersteunende en regisserende rol komt te liggen. Het platform bestaat enerzijds uit een virtuele plek voor het delen van kennis en best practices en anderzijds uit een netwerk van personen betrokken bij de ontwikkeling van Blended Learning. Het platform wordt geleid door een 'dean of Blended Learning' die wordt ondersteund door een stuurgroep van BL-coördinatoren afkomstig van de faculteiten.

Ook de aanbevelingen uit het **SURF-onderzoek** (2015) pleiten voor een fijnmazige ondersteuningsstructuur waarin ICT-ondersteuners, technische en onderwijskundige ondersteuners nauw met elkaar en met docenten samenwerken aan onderwijsontwikkeling. Ook bleek dat binnen de opleidingen die als 'good practice' werden gekenmerkt studenten werden ingezet in de professionalisering en ondersteuning van docenten; bijvoorbeeld bij opnemen van kennisclips.

2.3 Docentprofessionalisering binnen Zuyd

Binnen Zuyd Hogeschool is er weinig aanbod op het gebied van docentprofessionalisering gericht op ICT in het onderwijs of het ontwerpen van Blended Learning. Binnen de Basiskwalificatie Didactische Bekwaamheid (Geffen van & Fanchamps, 2017-2018) wordt er beperkt aandacht besteed aan het gebruik van ICT in het onderwijs en specifiek de mogelijkheden die de DLO hierin biedt. Binnen de BDB starten cursisten in de eerste week met een kennismaking met ICT in het onderwijs in de vorm van een werkcollege Nieuwe Media in het HBO (duur 1.45 uur; Docent Ankie van den Broek). Ter voorbereiding op dit college vullen de cursisten een vragenlijst in die als onderdeel van een mastertraject is ontwikkeld door Judith van Hooijdonk (Dienst O&O). Deze vragenlijst is gebaseerd op de eindkwalificaties 'Leren en lesgeven met ICT' van het iXperium Hogeschool van Arnhem en Nijmegen (Uerz, Coetsier, Loon van, & Kral, 2015). Met deze vragenlijst inventariseren cursisten hoe het gesteld is met hun competenties op het gebied van ICT in het onderwijs. Het doel is cursisten aan het denken te zetten over het opnemen van een persoonlijk leerdoel rondom de inzet van technologie in het onderwijs, waarvoor ze bewijsstukken kunnen aandragen in het digitale portfolio. Dit is echter een keuze en geen verplichting. Daarnaast is er ook geen vervolgaanbod op het gebied van ICT in het onderwijs. Uitgezonderd innovatieve docenten die op eigen initiatief aan de slag zijn gegaan met ICT in het onderwijs (zie par. 2.2) is een groot deel van de docenten onbewust-onbekwaam op het gebied van ICT in het onderwijs. Mogelijkheden en meerwaarde zijn niet bekend waardoor er geen kansen worden gezien. Daarmee is het zeer waarschijnlijk dat er wel 'latente' vragen op dit gebied aanwezig zijn.

In studiejaar 2018-2019 wordt het werkcollege Nieuwe Media doorontwikkeld naar een drietal bijeenkomsten, waarmee er meer aandacht komt voor Blended Learning. Het is de bedoeling om hiermee een basis te leggen voor het ontwerpen van onderwijs met ICT waarbij allerlei aspecten aan bod komen. Er wordt gewerkt vanuit de competenties zoals benoemd binnen de 21st century skills. Gezien het teruglopende aantal cursisten aan de BDB worden er op dit moment geen verdere investeringen gedaan, zoals het Blended aanbieden van de BDB. Vanaf 2018-2019 biedt de Nieuwste pabo een Zij-instroom variant aan voor HBO en WO-professionals die zich willen laten omscholen tot docent Basisonderwijs. De opzet van deze deeltijd opleiding is Blended van aard, waardoor er de komende jaren veel ervaring wordt opgedaan met het uitvoeren van Blended onderwijs.

Naast de BDB is er geen vervolg- of verdiegingsaanbod op het gebied van ICT in het onderwijs. Het cluster Onderwijskundig Advies en Ondersteuning van de dienst O&O verzorgt op aanvraag inspiratiesessies ICTO. Op dit moment komen er geen concrete vragen op het gebied van ICT en onderwijs binnen bij het cluster. Binnen de website <https://digitaledidactiek.zuyd.nl/> heeft het cluster een scala aan ondersteunende informatie dat gebruikt kan worden bij het ontwikkelen van onderwijs bijeen gebracht.

2.4 Ondersteuning binnen Zuyd

De ondersteuning van het gebruik van ICT in het onderwijs is op verschillende manieren georganiseerd. Binnen het cluster Onderwijskundig Advies en Ondersteuning van de Dienst O&O kunnen docenten centraal met ondersteuningsvragen terecht. Dit cluster is recentelijk opgericht en blijkt nog niet goed vindbaar door docenten. Ook komen we ondersteuningsvragen binnen bij medewerkers van de AV-dienst, meestal gericht op gebruik van video of mediasite. Ook zien we dat opleidingen of faculteiten tijdelijke medewerkers aantrekken om hen te ondersteunen bij het herontwerp van curricula of het implementeren van ICT in het onderwijs. Tenslotte zijn er op sommige faculteiten onderwijskundige ondersteuners in dienst, die docenten ondersteunen op het gebied van het ontwerpen van onderwijs. Niet elke faculteit investeert hier echter in en uitwisseling tussen deze ondersteuners binnen Zuyd hogeschool vindt niet tot nauwelijks plaats.

3. Aanbevelingen docentprofessionalisering Zuyd Hogeschool

De gegevens uit de voorgaande hoofdstukken zijn in circa 18 werkdagen verzameld en verwerkt tot een advies. Hiermee mag duidelijk zijn dat de verzamelde gegevens niet uitputtend zijn, maar we menen dat zij een mooi overzicht geven van de docentprofessionalisering met betrekking tot ICT in het onderwijs. In het voorgaande hoofdstuk zijn op basis van ervaringen binnen andere instellingen voor HO een aantal lessen gepresenteerd, waarmee Zuyd hogeschool haar voordeel kan doen. In dit hoofdstuk presenteren we een aantal aanbevelingen die enerzijds op basis van de ervaringen van andere instellingen getrokken worden en anderzijds naar aanleiding van bevindingen uit zowel de ervaringen als gesprekken met stakeholders binnen Zuyd Hogeschool. In totaal zijn er een achttal aanbevelingen voor docentprofessionalisering op het terrein van Blended Learning die hier kort en bondig worden gepresenteerd.

1. *Bepaal waar de Zuyd-ambities liggen op het gebied van Blended Learning: organiseer docentprofessionalisering die bijdraagt aan actief leren*

Het meest voor de hand liggend qua ambitieniveau is het streven naar 'actief leren' zoals ook in de sleutels voor studiesucces wordt aangegeven. Qua inhoud is aanbevelenswaardig om te richten op het ontwerpen van lessen(reeksen) en leersituaties met behulp van de technologie beschikbaar binnen Moodle. Hierbij is het doel **het functioneel inzetten van technologie om actief leren te bereiken**, zoals we ook al in de genoemde pareltjes zien en leren uit Les 1. Een professionaliseringstraject waarin 'co-creatie' en 'learning-by-doing' centraal staan, biedt daarbij ruimte voor eigen vragen vanuit de eigen werkomgeving.

2. *Benader Blended Learning als een veranderproces; docentprofessionalisering is een randvoorwaarde*

Met docentprofessionalisering alleen, veranderen we niet de overtuigingen van docenten over onderwijs. Heerst er bijvoorbeeld de overtuiging dat conventioneel face-to-face leren uiteindelijk effectiever is dan heeft dat invloed op de betrokkenheid en bijdrage van docenten om energie te steken in Blended Learning en de mogelijkheden die Moodle hiervoor biedt. Het besluit hoe Moodle in te zetten in de realisatie van actief leren, is een besluit dat genomen moet worden door het docententeam als team. Daar ligt ook het aangrijpingspunt om te sturen op het daadwerkelijk gebruik van Moodle door de docenten van dat team. Vanzelfsprekend speelt de teamleider hierin een cruciale rol. En ook is de koppeling met het programma Succesvol Studeren evident, omdat hierin actief leren een belangrijk onderdeel is van het realiseren van goed onderwijs. In die zin is docentprofessionalisering eerder de 'enabler' die ervoor zorgt dat de begeleiding vanuit Succesvol Studeren en het teambesluit over Moodle werkelijkheid kan worden.

3. *Hanteer een aanbodgerichte benadering, waarbinnen ruimte is voor vraaggestuurde inhoud door een ontwerpgerichte benadering*

Professionalisering balanceert tussen aanbodgerichtheid en vraagsturing. Volledig vraaggestuurde activiteiten leveren weliswaar een perfecte 'fit' tussen deelnemer en inhoud, maar het is op den duur mogelijk moeilijk betaalbaar. Bovendien laten de ervaringen van andere instellingen in het hoger onderwijs, zoals TU Delft en Inholland, zien dat een aanbodgerichte benadering (zeker voor de initiële professionalisering) mogelijk is, omdat redelijk goed bekend is wat docenten nodig hebben aan expertise op het niveau van initiële bekwaamheid. Binnen het aanbod moet er uiteraard ruimte zijn voor de eigen individuele vragen en leerwensen maar in veel gevallen zijn die vragen en leerwensen veel minder individueel en vooraf redelijk goed in te schatten vanuit de know-how over docentprofessionalisering op het terrein van ICT en Blended Learning. Het hanteren van een

benadering die gericht is op professionalisering door het zelf met ondersteuning ontwerpen van leeractiviteiten op basis van vraagstukken of ambities vanuit de eigen onderwijspraktijk is aan te bevelen (les 1).

4. Kies een kader voor het realiseren van actief leren met technologie voor alle docenten

Uit de resultaten gekoppeld aan les 2 leren we dat een kader voor ICT-competenties voor docenten nodig is als uitgangspunt voor de verdere vormgeving en opbouw van de professionalisering; dit zien we terug bij instellingen die aanbodgerichte professionalisering aanbieden. Er zijn verschillende kaders maar hier pleiten we ervoor het kader te nemen van de Werkgroep ADEF ICT. Deze werkgroep heeft een product (ICT kennisbasis) afgeleverd dat een concrete ondersteuning biedt bij het opleiden van docenten en kan als zodanig gebruikt worden binnen Zuyd Hogeschool. Het product maakt een onderscheid in de thema's 'attitude', 'digitale basisvaardigheden', 'digitale media- en informatiegeliteratuur' en 'didactisch handelen', die steeds worden omschreven in de vorm van gedragsindicatoren en voorzien zijn van voorbeelden van beroepsrelevante situaties waarin deze tot uiting komen. In bijlage B is aangegeven welke competenties binnen Zuyd hogeschool als basisexpertise gebruikt kunnen worden en welke behoren tot een 'expertniveau' actief leren met technologie.

5. Bouw professionalisering op: basisexpertise in het BDB-traject en verdieping tot expert

Binnen de meeste andere instellingen zien we een opbouw in professionaliseringsaanbod (Les 2). Een aantal digitale basisvaardigheden mogen verondersteld worden van een hbo-professional en zo ook van docenten binnen onze opleidingen. Het omgaan met standaard hardware (laptop, printer, beamer) en software (kantoortoepassingen). Wat betreft de basisfunctionaliteiten van Moodle is het verplicht zelfstandig doorlopen van de online basiscursus een goede strategie als onderdeel van de inwerkprocedure voor nieuwe medewerkers.

De basis: BDB-cursus

Binnen de BDB zou de basis moeten worden gelegd voor actief leren met technologie aan de hand van de basiscompetenties van de ICT-kennisbasis van ADEF (zie bijlage B). Geadviseerd wordt een leerlijn 'Nieuwe media' in een blended opzet binnen de BDB-cursus die maakt dat deelnemers hier ook vanuit hun 'cursistrol' ervaring mee kunnen opdoen (les 1). Het gebruiken van het TPACK-model als theoretisch model, waarbij de technologie wordt bepaald door de mogelijkheden binnen Moodle, is een werkwijze die ook bij andere onderwijsinstellingen wordt gehanteerd. Het opnemen van bewijslast in het portfolio van de deelnemende docenten aan de BDB, bekrachtigd de waarde die Zuyd Hogeschool hecht aan actief leren met technologie (zie ook Hogeschool van Amsterdam). Gezien de teruglopende aantallen docenten die de BDB volgen, wordt aanbevolen om de leerlijn 'Nieuwe media' ook separaat aan te bieden.

De verdieping: Ontwerpgerichte opzet door co-creatie

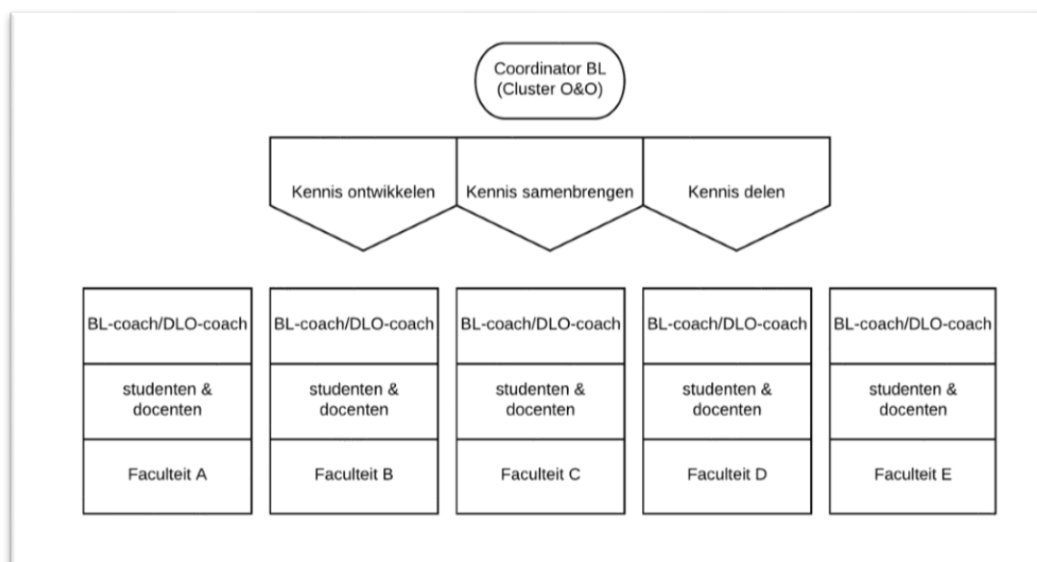
Het is aan te bevelen om de professionalisering tot expert in een Blended traject aan te bieden waarin docenten in opleidingsteams van minimaal twee docenten werken aan een authentiek praktijkprobleem dat door de teamleiding van hun opleiding wordt onderschreven. De invulling van de contactbijeenkomsten van het traject wordt daarmee gedeeltelijk flexibel, aangezien het veel meer om een begeleid ontwerpproces (Les 6) gaat dan om kennisoverdracht. De ontwerpactiviteiten binnen het traject volgen bij voorkeur een procesmodel voor het (her)ontwerp van één of meerdere leeractiviteiten. Om te borgen dat er evenredig aandacht besteed wordt aan vakinhoud, didactiek en technologie is het TPACK-gedachtengoed behulpzaam. Inhoudelijke onderwerpen dienen vooral ter inspiratie (zoals innovatieve Zuyd-docenten die pareltjes presenteren) en zijn gericht op actief leren. Een voorbeeldontwerp van een soortgelijk traject is te vinden in Bijlage A. Het verdiepingstraject

dient idealiter ontwikkeld te worden door het cluster Onderwijskundig Advies en Ondersteuning en de ontwikkelaars van de leergang 'Nieuwe Media' van de BDB i.v.m. optimale aansluiting tussen BDB en verdiepingstraject. Faciliteer tevens netwerkvorming voor de docenten die het verdiepingstraject doorlopen en zet ze in als coach voor collega-docenten (Les 3 en 6).

6. *Combineer centrale ondersteuning en coördinatie met een decentraal netwerk van ambassadeurs; gebruik bestaande structuren*

Het is aanbevelenswaardig het cluster Onderwijskundig Advies en Ondersteuning te laten fungeren als het centrale loket voor docenten met ondersteuningsvragen. Een centraal loket wordt door alle instellingen die hier ervaring mee hebben aangeraden. De Good Practices binnen Nederland adviseren allemaal multidisciplinaire teams voor het herontwerpen van actief leren met technologie. Het hier onderbrengen van functioneel beheerders en AV-dienst verdient de aanbeveling evenals uitbreiding van het cluster met expertise op het gebied van instructional design. Het uitbreiden van de expertise op het gebied van Blended learning binnen het kernteam van het programma Succesvol Studeren is ook aan te bevelen.

Figuur 2 Leernetwerk Zuyd voor het ontwikkelen, samenbrengen en delen van kennis op het gebied van actief leren met ICT

De bestaande structuur waarbij facultaire projectleiders nauw contact hebben met de Digitale Leer Omgevings-coaches (DLO-coaches) vanuit de opleidingen, maakt dat DLO-coaches kunnen fungeren als decentrale ambassadeur en 'linking pin' tussen de centrale ondersteuning en de docenten van de opleidingen (Les 6 en 7). De DLO-coaches zouden dan ook als eerste moeten deelnemen aan het verdiepingstraject en zouden gezamenlijk een leernetwerk vormen en hiermee meer de rol van Blended Coach krijgen. Coördinatie en afstemming ligt bij het cluster Onderwijskundig Advies en Ondersteuning. De coaches werken in dit scenario binnen de faculteit of opleiding samen met docenten (ter ondersteuning en advies) en hebben op centraal niveau regelmatig overleg (3-4 keer per jaar) met de coördinator Blended Learning, afkomstig vanuit het cluster Onderwijskundig Advies en Ondersteuning. Bij grote faculteiten zouden de Blended Coaches jaarlijks een voorzitter kunnen aanstellen die deelneemt aan het centrale netwerk. Het doel van deze organisatie is het samenbrengen van kennis, ontwikkelen van kennis en delen van kennis met andere woorden een leernetwerk (Les 3 en 4).

7. Faciliteer kennisdeling en maak innovatie zichtbaar!

Bijna alle instellingen stimuleren het gebruik van ICT in het onderwijs door innovatieve docenten te ondersteunen. Binnen Zuyd is het raadzaam de good practices (pareltjes) zichtbaar te maken zodat deze anderen kunnen inspireren. Vanuit het voorgestelde leernetwerk kan de kennis worden gedeeld en verspreid binnen de organisatie. Door gebruik te maken van video's, nieuwsbrieven, posters of een jaarlijks terugkerende Zuyd-inspiratie middag over actief leren kan kennisdisseminatie plaatsvinden. Daarnaast kunnen innovatieve docenten tijdens professionaliseringstrajecten hun innovaties presenteren. Dit draagt bij aan de behoefte van docenten om vooral door hun collega's geïnspireerd te worden.

8. Monitor ontwikkelingen en herijk over 2 jaar!

De instellingen die het meest vooruitlopen op het gebied van ICT en onderwijs werken samen en leren van elkaars werkwijze. Het is van belang dat het cluster Onderwijskundig Advies en Ondersteuning de komende jaren blijft monitoren wat er gebeurt op het gebied van ICT in het Nederlandse hoger onderwijs door deelname aan het BIO-overleg van ICTO-adviseurs of SIG's van de Surf Federatie. Het verdient de aanbeveling om over twee jaar te herijken of de beoogde ambities met betrekking tot actief leren met behulp van Moodle zijn behaald. Hieruit zou een aanpassing van het professionaliseringsaanbod en/of de ondersteuningsstructuur kunnen blijken. Dit onderzoek zou door het lectoraat professionalisering van het onderwijs kunnen worden uitgevoerd.

Bronnen

- Bottema, J. (2018, april). Interview Docentprofessionalisering Blended Learning InHolland. (E. v. Limbeek, Interviewer) Roermond.
- Cornelissen, P. (2016, juni 24). Roadshow onderwijsinnovatie SURFnet, peer visit HU: Pieter Cornelissen. (SURFcooperatie, Interviewer)
- Deenen, F. (2015). *Haal meer uit je elektronische leeromgeving: 10 tips voor een succesvolle implementatie*. Opgehaald van Drieams Whitepaper: https://drieam.com/wp-content/uploads/2016/03/whitepaper_haal-meer-uit-je-elo.pdf
- Deltion College. (2018, maart). Opgehaald van Website Programmlijn Leren met ICT: https://xerte.deltion.nl/play.php?template_id=208#resume=4
- Dochy, F., Berghmans, I., Koenen, A.-K., & Segers, M. (2015). *Bouwstenen voor High Impact Learning: Het ;eren van de toekomst in onderwijs en organisaties*. Amsterdam: Boom Lemma.
- Filius, R. (2014). Presentatie Surf Onderwijsdagen 2014: Implementatie Elevate. Utrecht: Universiteit Utrecht. Opgehaald van <http://surf.mediamission.nl/Mediasite/Play/ce906c8455e3451fa72f901f629876061d?catalog=3202e53b-cd36-4bdb-be92-4b37943666e5>
- Findik Coskanucay, D., & Ozkan, S. (2013). A model for instructors'adoption of learning management systems: empirical validation in higher educaion context. *The Turkisch Online Journal of Educational Technology*, 12(2), 13-25.
- Fontys ICT. (2014). *Ambitieplan I-II-III 2013-2017*. Opgehaald van Ambitieplan Fontys ICT: <https://www.ambitieplanfontysict.nl/>
- Geffen, B. v. en Fanchamps, N. (2018). *Studiehandleiding Basis Didactische Bekwaamheid*. Sittard: Zuyd Hogeschool en Fontys Hogeschool.
- Klink, M. v. (2017). *Sleutels voor studeerbaarheid (notitie)*. Heerlen: Zuyd hogeschool.
- Konings, K., Spanjers, I., Leppink, J., & Van Merrienboer, J. (2014). *Blended Leren: Hype of verrijking van het onderwijs?* Maastricht: Universiteit Maastricht; SHE.
- Mayer, R. (2009). *Multimedia learning*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Mishra, P., & Koehler, M. (2006). Technological pedagogical content knowledge: A framework for teacher knowledge. *The Teachers College Record*(108:6), 1017-1054.
- Puentedura, R. (2006). *Transformation, Technology, and Education*. Presentation given August 18, 2006 as part of the Strengthening Your District Through Technology workshops, Maine, US. Retrieved from <http://hippasus.com/resources/tte/part1.html>.
- Puentedura, R. (2012). *Thinking About Change in Learning and Technology*. Presentation given September 25, 2012 at the 1st Global Mobile Learning Conference, Al Ain, UAE. Retrieved from http://www.hippasus.com/rpweblog/archives/2012/04/10/iPad_Intro.pdf .
- SURF. (2015). *De ICT-bekwaamheid van docenten verbeteren. Discussionpaper met 7 aanbevelingen*. Utrecht: SURFnet.

- SURF. (2016, juni 30). *Good practice De optimale blend voor flexibel onderwijs bij Hogeschool Utrecht*. Opgehaald van <https://www.surf.nl/kennisbank/2016/good-practice-de-optimale-blend-voor-flexibel-onderwijs-bij-hu.html>
- SURF. (2018). *Keuzehulp voor het ondersteunen van onderwijsinnovatie met ICT*. Utrecht: SURFnet.
- SURFnet. (2016). *DE OPTIMALE BLEND VOOR FLEXIBEL ONDERWIJS BIJ HOGESCHOOL UTRECHT*. Opgehaald van SURF: https://www.surf.nl/binaries/content/assets/surf/nl/kennisbank/2016/gp_hu_flexibelonderwijs_web.pdf
- Universiteit Utrecht. (2015). *Van docentprofessionalisering naar onderwijsontwikkeling: Inventarisatie van de status quo van ICT-docentprofessionalisering*. Universiteit Utrecht. Utrecht: SURF.
- Universiteit van Amsterdam. (2015). *Blend IT & Share IT*. Amsterdam: Werkgroep Onderwijsvernieuwing / Blended Learning.
- Universiteit van Amsterdam. (2016). *Plan van Aanpak Blended Learning*. Amsterdam: UvA.
- Vroom, J. J. (2017, april 5). *Blended Coaches: sterkste schakel bij invoering blended leren*. Opgehaald van ICT, Leren en Innoveren: <http://ictenleren.blogspot.nl/search?q=BLENDED+COACHES>
- Websites van de geraadpleegde instellingen

Bijlage A. Verdiepingscursus Ontwerpen van Blended learning (Inholland)

Omschrijving

Technologie heeft het palet aan mogelijkheden voor docenten om goed, aantrekkelijk en vooral effectief onderwijs te verzorgen vergroot. Gerichte inzet van technologie biedt veel mogelijkheden om het leren van studenten op de opleiding en in de beroepspraktijk te ondersteunen. Bovendien is de inzet van technologie onlosmakelijk verbonden met de toenemende vraag van studenten naar gepersonaliseerde en flexibele leerwegen, waar zij zelf invloed hebben in waar, wanneer en in welk tempo zij studeren. Het ontwerpen van effectieve leerpraktijken waarbij ICT het leren en lesgeven ondersteunt, is complex. Een optimale inzet van technologie betekent op zoek gaan naar de juiste mix (blend) van leeractiviteiten, online en offline, bij een bepaald doel en in een bepaalde context. Om te komen tot een juiste mix zijn geen pasklare antwoorden. De juiste mix van leeractiviteiten bedenken is zowel een methodisch als creatief proces, waarbij kennis van leerprocessen en zicht op de vele mogelijkheden van technologie onontbeerlijk is. In de cursus Blended learning ontwikkel je je eigen ontwerpvaardigheden en didactische ICT-bekwaamheid. In de cursus maak je kennis met blended learning: een rijke mix van leerinterventies en leeractiviteit die online en/of offline plaatsvinden om de effectiviteit van leer en begeleidingsprocessen te vergroten. Je eigen praktijk is het vertrekpunt van deze cursus. Na een analyse van het eigen ontwerpvoorbeeld en verkenning van de mogelijkheden, ontwerp je een leerpraktijk op basis van blended learning. Vervolgens voer je deze leerpraktijk uit en evalueer je de opbrengsten. Je eigen onderwijs is doel en middel in deze cursus, waarbij feedback op elkaars ontwerpen een essentieel onderdeel is. Als groep gaan we dit leer en ontwerpproces samen aan.

Aanpak

Vorbereiding op eerste bijeenkomst: de cursist brengt de eigen beginsituatie in kaart (herontwerp) en bereidt zich inhoudelijk voor op eerste bijeenkomst (weblectures, literatuur);

Bijeenkomst 1: Ochtend: voorbeelden van effectieve ICT-toepassingen

Middag: verdieping en begeleid oefenen met het ontwerpen van blended learning (maken van herontwerp)

Verwerking bijeenkomst 1: uitwerken van concept herontwerp blended learning, peerreview en expert review op ontwerp in een digitale omgeving.

Bijeenkomst 2: Bespreken feedback, scholing tools.

Vorbereiding uitvoering: de veranderende rol van de docent

Verwerking bijeenkomst 2: definitief maken ontwerp, uitvoering ontwerp en evalueren met studenten. Ervaringen delen met collega's op werkvloer. Ervaringen delen in de online omgeving.

Bijeenkomst 3: Korte pitch over eigen succes, terugkoppeling en reflectie.

Tijdsindicatie: ongeveer 40 uur; 12 uur les, 10 uur voorbereiding en verwerking van de lessen, 8 uur ontwerpen, 4 uur onlineactiviteiten (tussentijdse feedback geven), 6 uur uitvoeren, evalueren en bijstellen.

Contactpersoon: Jeroen Bottema

Bijlage B. ADEF ICT kennisbasis

In deze bijlage zijn de voor de docent in het HO-relevante competenties uit de kennisbasis ICT van het ADEF (2013) weergegeven. Deze zijn voor Zuyd Hogeschool ingedeeld naar competenties behorende bij het basisniveau en competenties voor het expertniveau actief leren met technologie. De competenties die *cursief* zijn gemaakt worden verondersteld aanwezig te zijn voor aanvang BDB-traject.

Attitude - Basisniveau

1.1 De lerende en innoverende professional

1.1.1 De docent toont aan dat hij een lerende professional is die zelfstandig, creatief en kritisch gebruik maakt van de (nieuwe-) mogelijkheden van ICT bij leren, lesgeven en organiseren van onderwijs. ● Met behulp van ICT-kennis en vaardigheden bijhouden, verruimen en verdiepen (via (online) communities, fora, special interest groups) ● Op de hoogte blijven van ICT-toepassingen op het eigen vakgebied, deze evalueren en vervolgens inzetten in de eigen onderwijspraktijk ● Kritisch kijken naar de mogelijkheden van ICT in eigen les- en leerproces ● Experimenteren met ICT-toepassingen

Attitude - Expertniveau

1.1 De lerende en innoverende professional

1.1.2 De docent toont aan dat hij beschikt over de overtuiging dat betekenisvol onderwijs vraagt om beargumenteerde inzet van ICT en is in staat om de verworvenheden en beperkingen van technologie te herkennen en te integreren in betekenisvol onderwijs. ● Met behulp van ICT leerpraktijken vormgeven en, faciliteren en verrijken op basis van experimenten en onderzoeken van de meerwaarde van de ICTtoepassing

1.2 De flexibele en adaptieve professional

1.2.1 De docent toont aan dat hij kan inspelen op onderwijskundige veranderingen en behoeften met betrekking tot het gebruik van ICT. ● Inzetten van ICT-toepassingen, zoals social media, tablets, apps, etc. ten behoeve van kennisconstructie bij leerlingen ● Onderbouwen van inzet van ICT aan de hand van wat bekend is uit literatuur en onderzoek

1.2.2 De docent toont aan dat hij initiatieven neemt in het gebruik van ICT om zo sociale- en crossculturele vaardigheden te bevorderen. ● Samenwerkend leren ondersteunen en bevorderen met behulp van ICT door bijvoorbeeld regels afspreken in online communities waarbij onderling respect voor de diversiteit aan meningen, ideeën en culturen centraal staat

1.3 De reflecterende en onderzoekende professional

1.3.1 De docent toont aan op methodische wijze ICT-gebruik te analyseren om zo systematisch verbeterpunten in zijn lespraktijk toe te passen en te beoordelen op effectiviteit. ● Maakt met behulp van een digitaal portfolio zijn eigen handelen inzichtelijk

1.3.2 De docent toont aan dat hij zoekt naar (interdisciplinaire) samenwerking met collega's die in een vergelijkbare situatie rondom ICT en onderwijs verkeren. ● Kijkt kritisch naar eigen handelen door middel van collegiale feedback ● Bezoekt onderwijssymposia

1.4 De samenwerkende professional

1.4.1 De docent toont aan dat hij opgedane ICTkennis en vaardigheden met andere docenten (binnen of buiten de school) kan delen om zo nieuwe kennis te construeren. ● Participeert in formele en informele netwerken rondom het gebruik van ICT in het leren, lesgeven en organiseren van onderwijs

1.4.2 De docent ondersteunt en motiveert collega's en leerlingen in hun ICT ontwikkeling. ● Staat open voor het helpen van collega's bij het faciliteren en inrichten van leerpraktijken met behulp van ICT gebruik

Digitale basisvaardigheden – basisniveau

2.1 Hardware

2.1.1 De docent toont aan diverse hardware te kunnen benoemen, aansluiten en bedienen. ● Het aansluiten van een laptop/computer op een beamer of digitaal schoolbord ● Het aansluiten van persoonlijke apparatuur, zoals notebook of tablet computer, in het netwerk van de school ● Het aansluiten van video- en fotoapparatuur op een computer ● Het instellen en gebruiken van student response systems zoals stemkastjes of via smartphones of tablets, zodat antwoorden uit de groep verkregen kunnen worden, waarbij de uitkomsten op het (digitaal) bord getoond worden

2.2 Software

2.2.1 De docent toont aan over algemene kennis van ICT te beschikken en de vaardigheden ten aanzien van bestandsbeheer te beheersen. ● Veilig gebruik van computer (back-ups, virus-, spam- en phishing preventie, sterke wachtwoorden, etc) ● Bekend met mogelijkheden en beperkingen/risico's van cloud diensten ● Zelf installeren van eenvoudige software, indien mogelijk binnen de school ● Bekend zijn met de gangbare bestandsextensies en weten met welk programma een bestand is te openen ● Het bewaren van bestanden in mappen, zowel op de computer als online (in the cloud) en in staat zijn om zelf de inrichting van de mappenstructuur te bepalen door mappen aan te maken en bestanden te verplaatsen, kopiëren, te verwijderen en te delen ● Bestanden naast een correcte bestandsnaam voorzien van aanvullende labels (op basis van kenmerken van de inhoud zoals auteur, onderwerp en versiebeheer), waardoor de bestanden beter vindbaar worden

2.2.2 De docent toont aan dat hij de vaardigheden beheerst om met software effectieve samenwerking en communicatie tot stand te brengen. ● Bestanden delen met anderen door gebruik te maken van toepassingen voor online samenwerking en bestandsdeling, zoals bijvoorbeeld Microsoft Sharepoint, GoogleDrive en Dropbox ● Gesprekken voeren via de computer, ook met een groep. Bijv. via Skype, Microsoft Lync of Google Hangout ● Samenwerken met anderen in online omgevingen, zoals een wiki ● Het gebruiken van een online discussieforum

2.2.3 De docent toont aan dat hij kan omgaan met standaard kantoortoepassingen: tekstverwerkers, spreadsheetprogramma's en presentatiesoftware. ● Gebruiken van de redigeerfuncties in de tekstverwerker om feedback te geven aan leerlingen ● Gebruiken van automatisch gegenereerde inhoudsopgave, index en bibliografie in documenten ● Maken van een werkblad in Excel waarin bijvoorbeeld eindcijfers berekend worden door een juiste toepassing van functies en formules ● Invoegen van video, afbeeldingen en audio in een digitale presentatie

2.2.4 De docent toont aan dat hij een presentatie kan ondersteunen door gebruik te maken van software en hardware. ● Het gebruiken van student response systems, zoals bijvoorbeeld stemkastjes, Shakespeak, en Socrative ● Publiceren van de digitale presentatie in de elektronische leeromgeving en/of op het internet

2.2.5 De docent toont aan dat hij kan werken met de elektronische leeromgeving, portfoliosoftware, (leerling gerelateerde) administratieve systemen van de school. ● Gebruiken van de ELO van de school ten behoeve van het onderwijs en communicatie met leerlingen en collega's ● Het invoeren van resultaten, absenties en andere relevante informatie in het leerlingvolgsysteem van de school ● Het maken van rapportages gebaseerd op leerlingdata (learning analytics) ● Maken van een eigen ontwikkelingsportfolio en hierin een logische opbouw van de diverse componenten te realiseren

2.2.6 De docent toont aan dat hij educatieve software, serious games en mobiele apps kan inzetten. ● Het schrijven van een korte instructie handleiding voor leerlingen met betrekking tot het gebruik van de applicatie in een leerpraktijk

2.2.8 De docent toont aan dat hij kan werken met digitale toetsystemen. ● Maken van toetsen waarin diverse vraagvormen worden toegepast, met applicaties zoals Wintoets, Questionmark perception [QMP], Hotpotatoes of de toetsmogelijkheden van de elektronische leeromgeving (ELO)

2.3 Storingen

2.3.1 De docent is in staat om kleine storingen zelf te benoemen en/of te verhelpen. ● Weten hoe te handelen als het beeld van de computer niet op de beamer of het digibord verschijnt ● Instellen van het digibord als de aanraakfunctie van het digibord niet werkt ● Downloaden van updates en deze installeren of in voorkomende gevallen deze installatie uitstellen ● Beëindigen van een vastgelopen applicatie via taakbeheer van de besturingssoftware

Digitale basisvaardigheden – expertniveau

2.2 Software

2.2.7 De docent toont aan dat hij foto's, video's en audio digitaal kan maken, bewerken/ converteren, publiceren en delen. ● Digitaliseren van niet-digitale foto's of teksten ● Bewerken van digitale foto's, zodanig dat de beeldkwaliteit, de afmetingen en de grootte van het bestand aangepast worden aan schermresolutie ● Opnemen en monteren van video en audio ● Publiceren van foto's, video en audio in de ELO of op het internet

Digitale media- en informatiegeletterdheid- basisniveau

3.1 Informatie-vaardigheden

3.1.1 De docent toont aan dat hij adequaat gebruik kan maken van zoekmachines en databases om zo digitaal (leer-) materiaal te ontsluiten. ● Werken met meerdere zoekmachines en gebruik maken van geavanceerde zoekstrategieën ● Werken met diverse wetenschappelijke databases (Google Scholar, Ebsco Host, Science Direct)

3.1.2 De docent toont aan dat hij sites kan beoordelen op betrouwbaarheid en authenticiteit en dat hij het belang hiervan kan overbrengen op zijn leerlingen. ● Controleren en beargumenteren van de betrouwbaarheid van digitale bronnen ● Leerlingen via een stappenplan informatie laten zoeken op het web en deze laten beoordelen op betrouwbaarheid en authenticiteit

3.1.3 De docent toont aan dat hij verantwoord kan omgaan met andermans (digitale) producten en op de hoogte is van de regels met betrekking tot plagiaat en plagiaatpreventie.

- Kennis hebben van digitale copyright modellen zoals Creative Commons en GDFL en deze toepassen
- Correct citeren van digitale bronnen
- Werken met ICT- toepassingen voor plagiaat preventie (bijvoorbeeld Ephorus)

3.2 Kennismanagement

3.2.1 De docent toont aan dat hij op efficiënte wijze informatiebronnen kan organiseren en deze kan inzetten als productiefactor voor leren en lesgeven.

- Filteren en organiseren van informatiestromen met behulp van RSS
- Archiveren en labelen van internetbronnen
- Digitale bronnen delen met leerlingen en collega's door middel van bijvoorbeeld social bookmarking of gedeelde opslagmedia

3.3 Mediawijsheid

3.3.1 De docent toont aan dat hij creatief, kritisch en bewust kan omgaan met actuele media.

- Verstandig en doelgericht omgaan met digitale media en al haar mogelijkheden
- Bewust zijn van de eigen presentatie op diverse sociale en professionele netwerken
- Gebruik maken van diverse media om leerlingen, ouders en collega's in en om de school te informeren
- Bekend met de inhoud van het competentiemodel voor mediawijsheid van Mediawijzer.net

Didactisch handelen - basisniveau

4.2 ICT organiseren in de (digitale) leeromgeving

4.2.1 De docent toont aan dat hij de benodigde faciliteiten, hard- en software kan organiseren.

- Controleren van de werking van hardware- en software, zoals beamers, digibord, aanwezigheid software en werking van hyperlinks
- Weten hoe te handelen bij eventuele storingen

4.2.2 De docent toont aan dat hij de schoolregels ten aanzien van ICT toepast en in staat is deze te vertalen binnen zijn onderwijscontext.

- Het toepassen van de regels ten aanzien van het gebruik mobiele telefoon in de school
- Het toepassen van de regels die gelden voor het gebruik van ICT in en om school
- Het samen met collega's ontwikkelen van ICTgedragscodes en deze uitdragen naar de leerlingen

4.2.3 De docent toont aan dat hij ICT betekenisvol en efficiënt kan inzetten rekening houdend met de grootte en de diversiteit van een groep leerlingen.

- Het maken van instructiebladen zodat leerlingen in de mediatheek zelfstandig aan de slag kunnen met een internetopdracht
- Leerlingen in groepjes voor het digibord een wiskunde probleem laten oplossen
- Het ontwerpen van een leerpraktijk volgens het principe van 'Flipping the Classroom'

4.3 Arrangeren van digitaal leermateriaal

4.3.1 De docent toont aan dat hij gebruik maakt van diverse vindplaatsen van digitaal leermateriaal en in staat is daaruit ander leermateriaal te arrangeren.

- Arrangeren van digitaal leermateriaal

4.4 Kennisoverdracht

4.4.1 De docent toont aan dat hij gebruik maakt van ICT in zijn instructie en daarbij diverse harden software kan inzetten. ● Ondersteunen van een onderwijsleergesprek met behulp van een interactieve presentatie ● Integreren van een YouTube filmpje in een digitale presentatie, bijvoorbeeld PowerPoint, Prezi of digibordsoftware ● Interactieve instructie met inzet van het digitale schoolbord ● Het maken en publiceren van beeldschermopnames met instructies voor leerlingen

4.5 Kennisconstructie

4.5.1 De docent toont aan dat hij de actieve kennisconstructie van zijn leerlingen bevordert met behulp van ICT. ● Gebruik maken van computersimulaties, serious gaming, werkvormen als een WebQuest om leerlingen actief, zelfstandig en samenwerkend te laten leren ● Mindmapping

4.5.2 De docent toont aan dat hij het leren leren van zijn leerlingen ondersteunt en bevordert met behulp van ICT. ● Stimuleren van het reflecteren van leerlingen door middel van een digitaal portfolio

4.5.3 De docent toont aan dat hij de synchrone- en asynchrone samenwerking en communicatie tussen leerlingen en docent op een gepaste manier faciliteert door gebruik te maken van ICT. ● Samenwerken aan producten mogelijk maken door het inzetten van bijvoorbeeld de elektronische leeromgeving, wiki's, Google Docs ● Organiseren van het proces van peerfeedback in een online discussieforum ● Het schrijven van goede feedback naar aanleiding van een asynchrone discussie

4.6 Beoordelen van leerprestaties en evalueren van onderwijs

4.6.1 De docent toont aan dat hij het leerproces van leerlingen zichtbaar kan maken en kan volgen door middel van diverse vormen van digitale toetsing en evaluatie. ● Kennis hebben van de mogelijkheden van digitale toetsprogramma's en toets-service-systemen binnen een ELO of als zelfstandige applicatie ● Motiveren van de inzet van een digitale toets (zelfbeoordelende-, voorwaardelijke-, voortgangs-, diagnostische-, instap- en/of beoordelende toets) ● Het analyseren van data uit het leerlingvolgsysteem (learning analytics)

Didactisch handelen - expertniveau

4.1 Het maken van didactische keuzes

4.1.1 De docent toont aan dat bij het ontwerpen van leerpraktijken met inzet van ICT leerdoelen, leerproces en toetsing op elkaar zijn afgestemd. ● In het lesplanformulier kunnen beargumenteren op welke wijze de inzet van ICT bijdraagt aan het behalen van leerdoelen

4.1.2 De docent toont aan een relevante, rijke en effectieve leeromgeving te kunnen inrichten met ICT. ● Het inrichten van de digitale leeromgeving zodat het de leerlingen ondersteunt in het individueel werken of dat er effectief samengewerkt kan worden met andere leerlingen ● Het ontwerpen van een leerroute in de digitale leeromgeving waarin de leerlingen in een bepaalde volgorde de leerstof verwerken ● Het inzetten van een wiki waarin leerlingen medeverantwoordelijk zijn voor de inhoud van de leerstof en werkwijze

4.1.3 De docent toont aan individuele leerprocessen en samenwerkend leren te kunnen aansturen en begeleiden met een effectieve inzet van ICT. ● Leerproces monitoren bij

gebruik van tablets in de klas • Bijsturen van forumdiscussies • Begeleiden van zelf georganiseerd leren • Verwachtingen managen ten aanzien van bereikbaarheid

4.3 Arrangeren van digitaal leermateriaal

4.3.2 De docent toont aan dat hij digitaal leermateriaal kan aanpassen aan de kenmerken van de lerenden, waarbij rekening wordt gehouden met verschillen in niveau, interesse, tempo en wijze van leren. • Toepassen van differentiatie door middel van arrangeren van digitaal leermateriaal • Toepassen van principes van game-eigenschappen in het ontwerpen van leerpraktijk

4.3.3 De docent toont aan dat hij in staat is om digitaal leermateriaal aan te passen rekening houdend met beeldschermdidactiek. • Het adequaat vormgeven van digitaal leermateriaal rekening houdend met bijvoorbeeld gebruik van bladspiegel, lettertype, kleuren en aanwezigheid van elementen die geen meerwaarde hebben in het leerproces

4.4 Kennisoverdracht

4.4.2 De docent toont aan dat hij ICT inzet om gestructureerd oefenen vorm te geven. • Inzetten van software en digitale oefenprogramma's voor het gestructureerd herhalen en inoefenen van leerstof

4.5 Kennisconstructie

4.5.1 De docent toont aan dat hij de actieve kennisconstructie van zijn leerlingen bevordert met behulp van ICT. • Gebruik maken van computersimulaties, serious gaming, werkvormen als een WebQuest om leerlingen actief, zelfstandig en samenwerkend te laten leren • Mindmapping

4.5.2 De docent toont aan dat hij het leren leren van zijn leerlingen ondersteunt en bevordert met behulp van ICT. • Stimuleren van het reflecteren van leerlingen door middel van een digitaal portfolio

4.5.3 De docent toont aan dat hij de synchrone- en asynchrone samenwerking en communicatie tussen leerlingen en docent op een gepaste manier faciliteert door gebruik te maken van ICT. • Samenwerken aan producten mogelijk maken door het inzetten van bijvoorbeeld de elektronische leeromgeving, wiki's, Google Docs • Organiseren van het proces van peerfeedback in een online discussieforum • Het schrijven van goede feedback naar aanleiding van een asynchrone discussie

4.6 Beoordelen van leerprestaties en evalueren van onderwijs

4.6.1 De docent toont aan dat hij het leerproces van leerlingen zichtbaar kan maken en kan volgen door middel van diverse vormen van digitale toetsing en evaluatie. • Kennis hebben van de mogelijkheden van digitale toetsprogramma's en toetservice-systemen binnen een ELO of als zelfstandige applicatie • Motiveren van de inzet van een digitale toets (zelfbeoordelende-, voorwaardelijke-, voortgangs-, diagnostische-, instap- en/of beoordelende toets) • Het analyseren van data uit het leerlingvolgsysteem (learning analytics)

Bijlage C. Overzicht bevindingen geraadpleegde instellingen

Deltion College

Implementatie Blended Learning of DLO (Xerte)

Binnen Deltion heeft recentelijk geen implementatie van een DLO plaatsgevonden.

Ondersteuning van docenten

Binnen het Deltion college is de keuze gemaakt om te gaan werken met Blended Coaches die docententeams ondersteunen bij de onderwijsontwikkeling. De Blended Coaches zijn het volgende station nadat docenten zich hebben geprofessionaliseerd op het gebied van onderwijsontwerpen met Blended Learning. De Blended Coach is dus **geen technisch ondersteuner**. Hij of zij richt de ELO niet in en geeft geen knoppencursussen in diverse tools.

Blended Coaches zijn docenten die teams begeleiden bij de onderwijsontwikkeling en hen inspireren met mogelijkheden als flipping the classroom, video gebruik, afstandsonderwijs en begeleiding op afstand. De Blended Coach is voor de teams de procesbegeleider in blended leren en helpt hen de juiste stappen te zetten in dit proces van onderwijsvernieuwing. Daarnaast is de Blended Coach een expert in het verbinden van leerdoelen, didactische werkvormen en inzet van ICT en nieuwe media in het onderwijs. En of dat allemaal niet genoeg is is hij of zij ook nog eens een adviseur in het maken van goede afwegingen bij de inzet van ICT in het onderwijs en de ontwikkeling van blended leren binnen de teams.

Docentprofessionalisering Blended Learning

De Blended Coaches worden geprofessionaliseerd middels een aangepast traject. Om teams te kunnen begeleiden in de ontwikkeling van blended leren volgen de coaches allemaal drie trainingen; twee basistrainingen waaronder de training Activerende Didactiek met ICT die de docenten ook volgen (10 modules & 3 F2F-bijeenkomsten). Vervolgens een training ontwerpen van Blended Learning met aandacht voor het procesmodel (3 modules & 3 F2F & 1 F2F-online sessie. In deze training leren zij de ins- en outs van het ontwikkelen van Blended Leren. De training heeft een blended karakter met F2F en online onderdelen, die goed op elkaar aansluiten. Tijdens de training ontwikkelen de coaches ook zelf onderwijs, een deel van de eigen lessen wordt omgezet in een blended variant. Daarna specialiseren de coaches zich in een gebied naar keuze zoals bijvoorbeeld afstandsleren, gebruik van video etc. Vanaf de twee basismodules kunnen de coaches in hun functie aan de slag.

Om de **docenten** van het Deltion kennis te laten maken met de mogelijkheden van ICT in hun huidige onderwijs heeft het Deltion College hiervoor een training ontwikkeld. Deze hier al eerder besproken en gedeelde cursus [Activerende Didactiek met ICT](#) is de opmaat naar het verblenden van onderwijs. Hierbij is de eigen onderwijspraktijk het uitgangspunt. Waarom kiezen voor ICT in het onderwijs daar draait het om. De cursus bestaat uit [10 online modules](#) en 3 F2F-bijeenkomsten. Binnen de ondersteunende LMS worden veel ervaringen en voorbeelden van toepassingen van BL van collega cursisten gedeeld. Om de link te leggen naar nieuw onderwijs wordt aan het einde van deze training bijvoorbeeld het [DidactTool](#); een game en ondersteuningstool voor het stapsgewijs ontwikkelen van onderwijs, gespeeld. Lijkt enigszins op TPACK XL of SHUFFLE. Daarnaast is er een procesmodel voor het ontwikkelen van Blended Onderwijs beschikbaar voor docenten en dit is ook

de basis waarmee de Blended Coaches hun begeleiding vormgeven. Dit is vergelijkbaar met het DC4E-model dat binnen Zuyd is ontwikkeld.

Als een team na het volgen van de training Activerende Didactiek met ICT besluit haar onderwijs te willen verblenden komt de Blended Coach in beeld. Deze coach helpt het team de stap te maken naar onderwijsontwikkeling waarin de meerwaarde van ICT benut kan worden > Blended Leren. De coaches zijn opgeleid met een blended trainingsprogramma: met behulp van een stappenplan zijn zij nu in staat Blended Onderwijs te ontwerpen en teams te begeleiden in hun ontwikkelproces.

Ervaringen

Tot nu toe zijn er een groep Blended Coaches opgeleid en aan de slag met verschillende ontwerpteams. Meer dan 100 docenten hebben de cursus Activerende Didactiek met ICT gevolgd en zijn enthousiast. Studenten merken verschillen en voelen zich actiever betrokken bij het onderwijs (Deltion College, 2018) (Vroom, 2017).

Contactpersoon: Jan Jaap Vroom (www.ictenleren.blogspot.nl); Lid Lectoraat eLearning (Jos Fransen) & onderwijskundig medewerker en opleidingsdocent op het terrein van ICT-e, de didactische inzet van ICT in het onderwijs

Erasmus MC

Implementatie Blended Learning of DLO

De Erasmus MC heeft sinds 2014 het programma 'Digitaal = Normaal', waarmee innovatie met centrale middelen wordt bekostigd. Hiervoor is gekozen voor een 'open invitatie' voor alle faculteiten in plaats van een tenderprocedure waarbij voorstellen op basis van kwaliteit en haalbaarheid worden bekeken.

Ondersteuning van docenten

De ondersteuning krijgt gedeeltelijk centraal vorm bijvoorbeeld in een one-stop-shop voor het maken van MOOC's onder leiding van het RISBO. Andere ondersteuning en ook de docentprofessionalisering is verspreid georganiseerd en verschilt afhankelijk van de investering die een faculteit bereid is te doen (innovation teams), maar men ontwikkelt momenteel een centraal georganiseerde community om ook de kring buiten de voorlopers te betrekken en bereiken. Hierdoor wordt er een loket gerealiseerd waar docenten terecht kunnen met hun ontwerpvrage.

De innovatie vindt plaats met centrale middelen, maar de faculteiten worden ook gestimuleerd om zelf geld vrij te maken van onderwijsinnovatie. Initiatieven komen meestal bottom-up van docenten en soms vanuit een faculteit of opleiding als geheel. Hierdoor hebben sommige faculteiten ondersteunende eigen teams en andere niet. Voor het herontwerpen van een specifiek vak kan geen aanspraak gedaan worden op D=N. Dit moet de faculteit zelf bekostigen en expertise kan hiervoor ingekocht worden bij het RISBO.

Ondersteuning vanuit D=N is vaak een onderwijskundige (ontwerp), cameratraining en ondersteuning in de studio, en projectmanagement.

Docentprofessionalisering Blended Learning

Docentprofessionalisering is per faculteit geregeld, meestal in de vorm van workshops. Ook is het gebruik van online middelen en –activiteiten onderdeel van bijvoorbeeld de SKO (niet-verplicht).

Kennisdeling is van groot belang binnen D=N en deze wordt gerealiseerd via lunchbijeenkomsten en de jaarlijkse onderwijsbeurs Online Onderwijs (SURF, 2018).

Ervaringen

Contactpersoon: Chris Stabel; Onderwijskundig Adviesbureau Erasmus Universiteit: RISBO

Fontys (ICT)

Implementatie Blended Learning of DLO (Canvas)

Binnen Fontys is er een centraal programma voor docentprofessionalisering op het gebied van mediawijsheid. Daarnaast heeft Fontys ICT recentelijk een nieuwe LMS geïmplementeerd. Bevindingen vanuit beide perspectieven worden achtereenvolgens beschreven.

Fontys ICT

In het ambitieplan van Fontys ICT is Technology Enhanced Learning (TEL) één van de 8 centrale thema's. Elk thema heeft een eigen team dat met de ambitie voor tenminste 5 jaar aan de slag gaat. Het themateam TEL heeft als onderdeel van de ambitie een nieuw LMS (Canvas) binnen Fontys ICT geïmplementeerd en focust zich hierbij vooral op de didactiek achter de technologie; welke mogelijkheden biedt het LMS om het onderwijs te verbeteren? Bij de implementatie is gebruik gemaakt van de theorie van Kotter over verandermanagement en zijn de 8 stappen gebruikt om het 'adoption gap' te sluiten.

1. Gevoel voor noodzaak versterken; hierbij is de insteek gekozen om vooral vanuit de zaken waar docenten zich aan storen te bekijken wat TEL zou kunnen bieden. Daarnaast bleek dat de huidige LMS niet toereikend was voor de ambities en zijn doelen gekoppeld aan deze ambitie geformuleerd en gecommuniceerd;
2. Een leidend team vormen; binnen het themateam bestond een innovatieclub die pilots kon draaien met de nieuwe LMS en hierdoor veel ervaring opdeed. Daarnaast was er een gefaseerde uitrol van de LMS. Via opleidingsgebonden key-users (docenten) die overleg voerde en ervaringen deelden. Ook waren de informatiemanager, functioneel en technisch beheer en een stuurgroep lid van het leidende team;
3. Juiste visie en strategie; Het bleek belangrijk om te laten zien waar je heen wilde. Hierbij werd steeds gecommuniceerd dat de LMS een middel en zeker geen doel was. Hierbij was de strategie om te gaan van MinMax naar MoreMax. De MinMax was het gebruiken/openstellen van 20% van de functionaliteiten van Canvas om hiermee 80% van het resultaat te bereiken. Hierdoor konden docenten rustig wennen aan de nieuwe LMS en ontstond er langzaamaan een behoefte aan MoreMax; het gebruik maken van meer functionaliteiten dan alleen de 20% die opengesteld was.
4. Visie communiceren en enthousiasmeren; het bleek belangrijk om overal het verhaal te verkondigen vanuit nut, noodzaak en belang van het gebruiken van de nieuwe LMS. Deze communicatie vond plaats op alle niveau's.
5. Medewerkers in staat stellen te veranderen en zorgen voor draagvlak; hiervoor bood het team een MinMax en een MoreMax online training aan in de LMS. Er wordt ook 1-op-1 begeleiding geboden bij onderwijsherontwerp en workshops georganiseerd. Tenslotte is er een IT helpdesk ingericht voor Canvas-vragen.
6. Korte termijn successen vieren (!!!); dit is volgens Fleur een hele belangrijke stap. Het team heeft bij kleine overwinningen steeds Canvas-feestjes gevierd, Key-users kregen badges op hun deur voor herkenbaarheid en tenslotte werd er een TEL-Hero campagne opgezet. Hierbij werd er tweewekelijks een docent uitgeroepen tot TEL-Hero wanneer hij/zij de durf had getoond iets innovatiefs te ontwikkelen met Canvas. Een campagne met posters en vlogs werd gebruikt om de resultaten en initiatieven te delen.

7. Niet verslappen, nu doorzetten; de kwaliteit van de nieuwe functionaliteiten binnen de LMS werd steeds met usertests en acceptatietests hoog gehouden en de ambitie werd geleidelijk verlegd.
8. Verankeren in de cultuur; inmiddels is Canvas een vanzelfsprekendheid geworden en wordt het steeds meegenomen in elke onderwijsontwikkeling.

Ondersteuning van docenten

Fontys-breed

Docentprofessionalisering is opgenomen in de kwaliteitsagenda van het CvB. Ook komt de ontwikkeling terug in de contractering- en beoordelingsgesprekken met docenten. Toch blijkt dat er in praktijk weinig ruimte is in het rooster voor docenten om te experimenteren met onderwijsinnovatie met ICT. Hiervoor wordt momenteel geen ontwikkeltijd voor ingeroosterd.

Er is binnen Fontys zowel technische als onderwijskundige ondersteuning die gecombineerd kan worden ingezet. Zij ondersteunen vooral de SKO-docenten in hun begeleidende rol bij MKO-trajecten. Er is goed samenspel tussen centraal en decentraal en ook studenten hebben een rol in de professionalisering.

Fontys ICT

Voor docenten die hun onderwijs willen herontwerpen of willen experimenteren met de mogelijkheden van Canvas is er 1-op-1 begeleiding door het themateam mogelijk. Ook organiseert het team workshops en is er een toegankelijke IT-helpdesk.

Docentprofessionalisering Blended Learning

Fontys-breed

Fontys-breed worden drie niveau's (BKO, MKO, SKO) van didactische bekwaamheid onderscheiden waarbinnen 'mediawijsheid' een van de thema's is. In het framework mediawijsheid zijn de vereisten voor elk niveau vastgelegd. Inhoudelijk richten deze zich op de drie thema's: instrumentele vaardigheden, informatievaardigheden en houding van de docent ten opzichte hiervan.

Docenten tonen hun competenties aan door middel van portfolio assessment (portfolio & criterium gericht interview), waarbij de vorm van het portfolio is vrijgelaten. De manier waarop ze hun portfolio vullen (scholing of ontwikkeling van onderwijs) is aan de docent.

Voor het MKO-niveau is er scholingsaanbod zoals digitale didactiek en eLearning. Hierbij staat steeds centraal: waarom kies je ervoor om iets online aan te bieden en wat doe je dan, aansluitend, in de les? Docenten die hierbij een voortrekkersrol vervullen kunnen zich ontwikkelen tot SKO-niveau en vervolgens begeleiden zij, samen met onderwijskundigen, de MKO-docenten in hun ontwikkelprojecten. Voor en door SKO-ers worden ook inspiratiesessies georganiseerd.

Fontys ICT

Er zijn twee online cursussen ontwikkeld binnen de LMS; **Fase 1 MinMax** (20% van de functionaliteiten) voor alle docenten om het onderwijsaanbod via Canvas beschikbaar te maken. Vervolgens werd er gefocussed op stapsgewijze invoer van de vernieuwende didactiek en de mogelijkheden van Canvas; **Fase 2 MoreMax** voor wie meer wilt en meer gefocust op didactische verrijking van het onderwijs.

Daarnaast is er een module TEL voor in de MKO ontwikkeld waarmee docenten hun digitale vaardigheid kunnen aantonen. Ook wordt er literatuur via Canvas aangeboden en worden best

practices via de TEL-HERO-campagne gedeeld. Er worden lunchbijeenkomsten gehouden en er zijn TEL-krukjes gemaakt met wijsheden over TEL.

Ervaringen

Fontys-breed

Wat betreft de competenties op het gebied van instrumentele en informatievaardigheden zit het wel goed bij docenten. De ervaringen van de pilot in 2013 lieten zien dat het vooral de houding was, waar nog aandacht voor nodig was. De digitale didactiek waar het ging om vragen zoals waarom en hoe past ICT in het onderwijsconcept? Docenten kwamen langzaam tot het inzicht dat mediawijsheid meer is dan ICT-vaardigheid.

Ook het aantal docenten dat MKO-mediawijs assessment aanvraagt loopt nog achter. In de praktijk blijken nog maar weinig docenten zich door te ontwikkelen tot SKO. De ondersteunende rol bij onderwijsontwikkeling en begeleiding van MKO-docenten in hun eigen instelling blijkt in praktijk lastig realiseerbaar.

In 2014-2015 zijn verschillende bekwaamheidsgebieden, waaronder mediawijsheid, geïntroduceerd. Mediawijsheid vergt in vergelijking namelijk meer ontwikkeltijd. Docenten die met mediawijsheid aan de slag gaan hebben meer tijd nodig voor hun portfolio-opbouw omdat zij nieuwe dingen, vaak samen met collega's, ontwikkelen. Daarnaast is er nauwelijks facilitering in ontwikkeltijd (Deenen, 2015) (Fontys ICT, 2014)

Contactpersoon: Fleur Deenen (<https://fleurdeenen.wordpress.com>); Lid TEL team, Onderwijskundige, Rob van Stratum/Lieke Buiks; projectleider TEL-team

Hogeschool Utrecht

Implementatie Blended Learning of DLO (Blackboard)

De implementatie van BL binnen de Hogeschool Utrecht werd instellingsbreed vormgegeven langs de onderwijsvisie waarin leven lang lerende centraal staat: de startende of ervaren beroepsprofessional die op zijn eigen manier, in zijn eigen tempo, zijn eigen onderwijs vormgeeft. Het onderwijs is gebaseerd op praktijkgericht onderzoek en krijgt vorm in co-creatie met de beroepspraktijk in de regio. Gepersonaliseerd leren vormt het raamwerk voor talentontwikkeling. Kennisverwerving en vaardigheidsontwikkeling vinden plaats vanuit een beroepscontext, gericht op het individu dat zichzelf wil ontwikkelen via Blended Learning. De onderwijsvisie is vervolgens opgedeeld in 14 ontwerpcriteria, zoals de eigen regie van de student over het leerproces, leerwegaafhankelijk toetsen en een didactiek van ervarend leren. Het onderwijs verandert voortdurend. Ontwikkelingen in de ICT maken deze veranderingen mogelijk. Maar onderwijsinnovatie is alleen mogelijk als er zowel richting als ruimte wordt gegeven.

De richting werd binnen de HU gegeven door de onderwijsvisie (2014) en de 14 ontwerpcriteria, waarvan er één Blended Learning is, en de ruimte zat hem in het 'hoe'. Docenten willen heel graag innoveren, maar hebben hulp nodig bij het 'hoe' (het vormgeven van Blended onderwijs). Binnen de HU is de faculteit Educatie voorloper op het gebied van Blended Learning. Veel initiatieven zijn vanuit de faculteit hogeschoolbreed overgenomen. Ook bestaat er binnen de faculteit een learning community Blended Learning opgezet om kennis over BL te verzamelen en te delen. Er werken 12 mensen (40-100%) die zich bezig houden met Blended Learning en 2,5fte houd zich bezig met de techniek. Ze richten zich op onderzoek, professionalisering en certificering van docenten en op de implementatie van het didactisch concept.

Ondersteuning van docenten

Binnen de HU is een supportorganisatie opgezet waarbij docenten met ervaring op het gebied van het ontwerpen van Blended Learning of adviseurs van het expertisecentrum HBO-docent docententeams helpen met innoveren. Hierbij wordt uitgegaan van vraaggerichte docentondersteuning, werkplekleren en praktijkbegeleiding. Dit gebeurde door ondersteuning bij het proces, maar ook door enthousiasmeren met eigen voorbeelden en ervaringen uit de eigen onderwijspraktijk. Dit wordt ondersteund door een 6-tal innovatiemanagers die gekoppeld aan een domein. Zij dienen als adviseur en stimuleren onderwijsinnovatie.

Daarnaast is er een eigen LMS (HUBI) ontwikkeld binnen de HU waarbinnen de functionaliteiten aanwezig waren om BL mogelijk te maken en werd er ook ingezet op technisch-didactische ondersteuning. Bijvoorbeeld AV-ondersteuning bij het maken van films en video's door mensen met technische kennis, maar die ook dat stukje ook didactisch op de hoogte waren en konden adviseren. Ook zijn er HUBI key-users per instituut (22) die ondersteuning verzorgden en workshops gaven wanneer er nieuwe functionaliteiten aan HUBI werden toegevoegd.

Daarnaast is er ook veel aandacht voor kennisdeling en worden er maandelijks **dialogsessies** georganiseerd waarin 'good practices' binnen de HU worden gedeeld (70-100 docenten).

In 2018 wilt de HU een Learning Innovation Network Center by Teachers (LINC-T) inrichten. Hierbij worden alle disciplines op het gebied van docentprofessionalisering en ondersteuning bijeengebracht. LINC-T heeft een bijenkorfmodel met een kleine vaste kern en een groot netwerk eromheen. Er zijn 70-80 mensen aan LINC-T verbonden in korte of langere en grote of kleine aanstellingen. Op basis van de behoefte krijgen docent-experts tijdelijke aanstellingen bij LINC-T. Er

zijn 15-20 docent-experts, 7-8 key-users van de LMS, projectleiders en ook het expertisecentrum Docent HBO (centrum voor docentprofessionalisering) wordt in LINC-T ondergebracht.

Docentprofessionalisering Blended Learning

ICT-vaardigheid is integraal opgenomen binnen het BDB-traject waarvoor de HU een competentieprofiel heeft ontwikkeld voor de HBO-docent. Binnen dit profiel, en daarmee ook binnen de BDB, worden drie onderdelen onderscheiden: (1) toetsen en beoordelen, (2) ontwerpen van onderwijs en (3) onderwijs uitvoeren. ICT-competenties worden hierin niet apart benoemt, maar zijn verwezen door het hele professionaliseringstraject. Er is inmiddels een HU-brede cursus Blended Learning onderdeel van het BKO en SKO. Daarnaast is de BDB zo opgezet dat deze ook voldoet aan de 14 ontwerpcriteria en in het voldoen aan deze criteria kan ICT een hulpmiddel zijn. Er zijn dus geen aparte scholingen voor ICT-vaardigheden, uitgezonderd een knoppencursus, deze worden geïntegreerd binnen de thema's van de BDB aangeboden. Het professionaliseringstraject wordt aangestuurd door het CvB en wordt gefinancierd uit de '10% professionaliseringsruimte'. Aanvullende cursussen op het gebied van ICT, zal de docent in zijn eigen tijd moeten doen. Het BDB-traject leidt op tot competente HBO-docenten.

Daarnaast is er een extra professionaliseringstraject ingericht op het denken en handelen vanuit het didactisch concept voor Blended Learning. Het bestaat uit een aantal professionaliseringsmodules (in totaal 9 weken). Verder worden er LabTalks georganiseerd met interne en externe deskundigen en wordt via een Blog kennis gedeeld. Ook worden er cursussen op maat georganiseerd en geven collega's elkaar advies.

Ervaringen

Door het instellingsbreed programma dat in 2014 is gestart, is nu 90% van de opleidingen bezig met herontwerp van het onderwijs. De ervaringen zijn positief, maar de HU is er nog niet. De dialoogsessies worden goed bezocht. Wat men heeft geleerd is dat het niet slim is om de digitale aspecten bij de docenten weg te nemen. Je verliest dan eigenaarschap en dat wil je niet. Wel zorgt technische ondersteuning voor de benodigde ontzorging.

Een belangrijke lesson learned is dat docenten eigenaarschap over de lesstof willen blijven behouden. **ICT-ondersteuningsteams die het digitale aspect uit handen van docenten nemen, bleken contraproductief, omdat de docenten liever zelf de stof online plaatsen.** Tevreden zijn de docenten over de samenwerking met het filmteam, dat niet alleen ondersteuning biedt bij het filmen, maar ook meedenkt over de didactiek van de video's.

Door met Blended Learning aan de slag te gaan kunnen docenten ook verschillende rollen krijgen. Ze zijn niet langer de expert, maar vaak begeleider en coach van samenwerkingsprocessen. Ook hier moet aandacht voor zijn .

Contactpersoon: Pieter Cornelissen; Programmadirecteur Onderwijsinnovatie

Hogeschool van Amsterdam

Implementatie Blended Learning of DLO (Sharepoint - Domein Onderwijs en Opvoeding)

Binnen het domein Onderwijs en Opvoeding is er bij invoering van de LMS (Sharepoint) een knoppencursus aangeboden, maar deze kennis bleef niet hangen bij docenten. Nu is er gekozen om niet de LMS als insteek te nemen, maar het ontwikkelen van Blended Learning. Hiervoor is een team

van onderwijskundig en technisch ondersteuners beschikbaar die samen met docenten een multidisciplinair team vormen. Er wordt gestreefd naar TPACK-competente teams met kennis op de domeinen vakinhoud, didactiek en onderwijstechnologie.

Om het contact tussen ontwerpteam en onderwijs te borgen heeft elk cluster een aantal senior-docenten die worden ondersteund door het TPACK-ontwerpteam in het ontwerpproces. Vervolgens ondersteunen de senior-docenten hun collega's (medior) in de ontwikkeling en uitvoering van het ontwerp. De mediors ondersteunen vervolgens meer de junior-docenten in onderwijsuitvoering.

De achterliggende gedachte is dat deze ondersteuning en begeleiding zorgt voor professionalisering op de werkplek, waarbij seniors zoveel expertise ontwikkelen dat zij het onderwijsontwerpproces zelf kunnen trekken. Dit proces blijkt in praktijk langzamer te gaan seniors voelen zich nog geen experts.

Ondersteuning van docenten

In individuele ondersteuning vindt decentraal plaats door de functioneel beheerders van ICT van de verschillende domeinen. Deze vindt veelal plaats in ICT-labs waar de functioneel beheerders samenwerken met onderwijskundig ondersteuners.

Docentprofessionalisering Blended Learning

Binnen de HvA is de docentprofessionalisering zowel centraal als decentraal georganiseerd.

Centraal

Centraal maken de ICT-bekwaamheden integraal deel uit van de BDB; ze zijn geïntegreerd in de beoordelingscriteria van de BDB en opgenomen in de volgende onderdelen van de BDB:

- Onderwijsontwerp
- Onderwijsuitvoering

Docenten dienen voorbeelden van het gebruik van ICT op te nemen in hun portfolio. De toepassing van wat er geleerd wordt tijdens de BDB in de onderwijspraktijk staat hierbij centraal.

Daarnaast wordt er ook apart scholing op het gebied van ICT aangeboden. Instellingsbreed wordt dit verzorgd door de HvA-academie. Zij bieden binnen het thema 'onderwijs' een subthema 'ICT in onderwijs' aan waarbinnen allerlei cursussen worden aangeboden (bijv. ICT-teaching tools of Prezi). Deze scholing is op vrijwillige basis.

Decentraal

Daarnaast bieden de domeinen vaak ondersteuning of scholing dichtbij de werkplek, passend bij de keuzes van de opleidingen over het inzetten van ICT binnen het onderwijs.

Ervaringen

De decentrale ondersteuning door de functioneel beheerders ICT zorgde enerzijds voor korte lijnen, maar bracht ook aan het licht dat veel nieuwe dingen parallel aan elkaar op verschillende plaatsen binnen de HvA werden ontwikkeld. Daarvoor is er nu een eLearning support omgeving opgezet (centraal) waarin ondersteuning zowel op de didactische als de technische kant gegeven kan worden.

Contactpersoon: n.v.t.

Inholland

Implementatie Blended Learning of DLO (Blackboard)

In 2009 (deeltijd) master Leren en Innoveren gestart en hierbij wilde men vanuit het didactisch ontwerp 'Peer review' gaan inzetten. Het didactische concept bestond uit de onderdelen: zelfstudie (aanbieden materiaal, discussie en formatieve toetsing), interactie en samenwerkend leren (peer feedback). Dit bleek niet mogelijk in de huidige LMS en daardoor heeft de master zelf Moodle intern gehost en ingericht, waardoor de workshop-functionaliteit van Moodle ingezet kon worden.

Ondersteuning van docenten

Binnen Inholland is er een combinatie van ondersteuningsvormen en professionalisering. Er wordt ook gewerkt met ontwerpteams; ontwerpgerichte benadering. De vraag komt vanuit de opleidingen of docenten en we leren in docententeams. Deze ondersteuning is decentraal georganiseerd in de vorm van opleidingsgebonden ICTO-groepen (sommige opleidingen geen en er is ook geen centrale coördinatie of aansturing).

Docentprofessionalisering Blended Learning

Er is binnen Inholland niet echt een duidelijk visie geformuleerd op docentprofessionalisering. Naast de ontwerpteams is er in de BDB ruim aandacht voor Blended Learning. Hierbij wordt vooral aandacht besteed aan veelvoorkomende leerprocessen:

- Individuele zelfstudie → Verwerving via zelfstudie van goed gedocumenteerde stabiele kennis uit een domein die helder wordt ontsloten in doordachte leermaterialen, ondersteund in de leeromgeving.
- Leren in interactie met experts → Verwerking van door zelfstudie verworven kennis en het productief maken van die kennis in de praktijk vereist interactie met experts, evenals het ontwikkelen van inzicht in actuele ontwikkelingen en het beoordelen van kennis die nog ter discussie staat binnen het domein.
- Samenwerkend leren → In samenwerking met medestudenten op basis van verworven kennis werken aan complexe vraagstukken uit de beroepspraktijk waarvoor verschillende oplossingen denkbaar zijn.

Ook worden die tools die hieraan bijdragen verkend, maar steeds startend vanuit de ontwerpvraag. Een van de 10 sessies van de BDB wordt aan BL gewijd (10%) en dit wordt ingezet als middel om docenten te enthousiasmeren voor het ontwikkelen van Blended Learning. Degene die zich hier verder in willen ontwikkelen worden aangemoedigd om de verdiepingscursus te gaan volgen met minimaal één collega (meerdere collega's van één team) van de opleiding, omdat er gedurende de cursus wordt gewerkt aan een ontwerpopdracht die geïmplementeerd moet worden in de opleiding. Het is duidelijk niet de bedoeling om met een gehele opleiding deel te nemen aan de cursus. Deze aanpak zou dan meer de vorm van teamleren moeten krijgen en zo is de cursus niet opgezet. Men werkt aan de hand van een ontwerpcyclus ([OVUR](#)); zie bijlage XXX voor een overzicht van de cursus.

Ervaringen & Lessons Learned

Binnen InHolland is de ondersteuning decentraal geregeld met opleidingsgebonden ICTO-groepen. Dit betekent dat sommige opleidingen geen ICTO hebben. Er is ook geen centrale aansturing op dit gebied en hierdoor mist er enige coördinatie (Bottema, 2018).

- Professionalisering van docenten moet het leren van docenten centraal stellen

- Ontwerpgerichte benadering; samenwerkend leren door de docent met zijn team/collega's waarin aan de hand van een ontwerpproces docenten kennis ontwikkelen en uitwisselen, experimenteren en pilots draaien en de resultaten met elkaar delen
- Docenten dienen gevoed te worden door een sterke visie op leren en onderwijs van de toekomst

Contactpersoon: Jeroen Bottema (www.leervlak.nl); Lid Lectoraat eLearning (Jos Fransen) & onderwijskundig medewerker en opleidingsdocent op het terrein van ICT-e, de didactische inzet van ICT in het onderwijs

Open Universiteit

Implementatie Blended Learning of DLO (YouLearn)

De OU heeft recentelijk een eigen DLO/LMS ontwikkeld en geïmplementeerd: YouLearn. Hiervoor worden naast de algemene professionalisering op het gebied van ICT&O in de BKO ook trainingen aangeboden voor het omzetten van cursussen naar de nieuwe DLO en voor adaptieve toetsen.

Ondersteuning van docenten

Bij de ontwikkeling van onderwijs zijn naast de inhoudelijke docenten ook onderwijskundige ondersteuners betrokken. Docenten hoeven niet alles zelf te kunnen, maar zij moeten wel weten welke mogelijkheden er zijn en waar de ondersteuning (technisch en onderwijskundig) ingeroepen kan worden.

Docentprofessionalisering Blended Learning

Binnen de BKO die verzorgd wordt door het Expertisecentrum Onderwijs & Professionalisering (ECOP), maakt ICT een integraal onderdeel uit. Dit mede door het karakter van afstandsonderwijs dat binnen de OU wordt gehanteerd. Binnen het thema 'onderwijsuitvoering' kan dat bijvoorbeeld het modereren van discussiegroepen zijn of online begeleiding van een virtual classroom. In alle onderdelen komt de mediakeuze met de bijbehorende didactiek aan de orde.

Binnen de OU wordt de professionalisering minder vrijblijvend aangepakt na de implementatie van de nieuwe DLO en de implementatie van het nieuwe online activerend onderwijsmodel (vaste events: studiebegeleiding, de virtuele klas, en minimaal drie (verplichte) contactmomenten). De grote verandering voor docenten hierbij is dat vooraf het gehele onderwijs ontworpen moet zijn. Het TPACK-model wordt gebruikt als model bij de ontwikkeling van onderwijs en hierover biedt de OU masterclasses aan. De vakgroepleiders hebben een taak in de professionalisering.

De OU heeft een systeem van permanente educatie (PE)-punten als vervolg op de BKO ingericht, om docenten te stimuleren zich permanent te blijven ontwikkelen. Hiervoor zijn 9 competentiegebieden gedefinieerd. Veel scholingselementen binnen het PE-aanbod zijn verweven met ICT-toepassingen zoals studentbegeleiding, modereren van discussiegroepen etc. Docenten moeten in drie jaar 120 PE-punten (40 uur per jaar) en de keuze en voortgang hierin wordt besproken binnen de functioneringsgesprekken.

Contactpersoon: Wilfred Rubens (programmaleider implementatie YouLearn)

Saxion

Implementatie Blended Learning of DLO (Blackboard)

Het onderwijsconcept van Saxion is Blended; in de visie op onderwijs worden de beoogde voordelen van Blended Learning beschreven. Ook binnen het Strategisch plan 2016-2020 staan vijf strategische actielijnen. Binnen de lijn 'uitstekend onderwijs' wordt blended learning expliciet benoemd bij het deeltijdonderwijs. Binnen het voltijd onderwijs loopt er van 2014-2018 een innovatieprogramma 'versnelling online onderwijs'. Voor 2018 gaat men zich richten op gedeelde uitgangspunten voor de ondersteuning van docenten bij de ontwikkeling van Blended Learning.

Ondersteuning van docenten

Saxion is van mening dat ICT op zich geen issue zou moeten zijn, waardoor er geen apart ICT-beleidsplan is. Wel heeft Saxion een onderwijsvisie met een afgeleide visie op e-learning en onderwijs; hierin opgenomen is een tabel met docentcompetenties waaronder ICT-vaardigheden. Dit komt overeen met het aanbod in de BDB.

Binnen Saxion is er een programma ICT&O waarover de groep van 5 academiectoren de regie voert. Daarnaast zijn er drie themagroepen met docenten vanuit de academies en ICT&O-adviseurs van elke academie. Binnen deze groepen wordt van onderaf bepaald welke innovaties er worden gestart en de regiegroep zorgt voor bewaking en verwerking van bovenaf. Het zijn meestal groepen docenten die een beroep doen op de ICT&O-groep.

Voor individuele ondersteuning zijn de ICT&O-adviseurs van de academies benaderbaar en is er een centraal programma met vier soorten ondersteuners: functioneel beheerders (4fte), instructional designers (7-8fte), (beleids)adviseurs (4fte) en een videoteam dat bemand wordt door studenten (tot 2018). Vanaf 2018 wordt er een centraal videoteam ingericht waarin de expertise van verschillende diensten worden bijeengebracht. Deze ICT&O-groep probeert zo flexibel en decentraal (gekoppeld aan de ICT&O-adviseurs van de academies) mogelijk te werken. De bekostiging van ICT&O gebeurt vanuit het innovatiebudget.

Docentprofessionalisering Blended Learning

Binnen de BDB is in 2013 een aparte leergang 'Didactiek in een ICT-rijke leeromgeving' opgezet. Hiermee bestaat de verplichte BDB nu uit vijf modules (Theorie van didactiek, Digitaal toetsen, Ontwerpen in BB, Video ter verrijking van het onderwijs). De eindopdracht van de BDB bestaat uit een herontwerp van een vak met behulp van een van de vijf modules en een assessmentgesprek over het resultaat. De BDB is multidisciplinair van opzet en is op een blended wijze ingericht. De bijeenkomsten zijn niet verplicht en er is een eCoach beschikbaar voor vragen.

Docenten krijgen op teamniveau professionalisering aangeboden die steeds uitmond in het herontwerp van een bestaand vak. Daarnaast biedt Saxion centraal allerlei keuzemodules aan op het gebied van ICT. Er wordt hierin vraaggestuurd gewerkt, dus er is geen standaard aanbod. In 2015 bleek de vraag naar ICT-gerelateerde vervolgcursussen beperkt.

Naast de BDB en keuzemodules voor professionalisering komt de SIG 'Toekomstgericht onderwijs' 5-6 keer per jaar bij elkaar om kennis uit te wisselen. Hierin zitten ICT&O contactpersonen van de academies, docenten, onderwijskundigen en mensen vanuit toetsing. Aansluitend vindt het applicatieoverleg plaats waarin functioneel beheerders en de leden van SIG TO nieuwe kennis en vragen uitwisselen.

Ervaringen

Saxion zit in een overgangsfase. Niet elke academie werkt aan Blended Learning, maar op den duur zal onderwijsinnovatie een minder vrijblijvend karakter krijgen en worden er instellingsbrede afspraken gemaakt over flexibel en wendbaar onderwijs.

Contactpersoon: Fred de Vries (programmamanager ICTO), Peter Heidemann, Marjon Baas, Debbie Braakman (adviseurs ICTO)

Implementatie Blended Learning of DLO (Blackboard van 2017-2018 Brightspace)

Binnen de TU Delft is innovatie hoofdzakelijk een bottom-up ontwikkeling, waarbij docenten centrale financiering en ondersteuning kunnen krijgen door het indienen van tenders.

Ondersteuning van docenten

De ICT-bekwaamheden zijn opgenomen in zowel de onderwijsvisie als het strategisch onderwijs- en professionaliseringsbeleid. Het Onderwijskundig Centrum Focus traint en adviseert docenten bij het ontwikkelen van nieuwe leermiddelen en opleidingen. Specifiek voor ondersteuning van online onderwijs (vooral MOOC-ontwikkeling) is de Extension school opgericht (2014-2016). Hier is zo'n 25fte aanwezig aan ondersteuning op allerlei gebied. Dit is een virtuele faculteit waarbinnen online onderwijsbeleid wordt geformuleerd, uitgevoerd, gestimuleerd en didactisch ondersteund. In 2018 wilt men dit gaan samenvoegen in een one-stop-shop. Binnen de faculteiten is regulieren onderwijsondersteuning aanwezig in de vorm van onderwijskundigen. Ter ondersteuning van het proces is op de website is alle informatie en trainingsmateriaal voor docenten verzameld.

De extension school schrijft vier keer per jaar een tender uit. Voorstellen worden, nadat de decaan en directeur onderwijs van de faculteit akkoord zijn, beoordeeld op kwaliteit en haalbaarheid. Indien akkoord ontvangt het docententeam een bepaald bedrag en mag het team gebruik maken van de ondersteuning vanuit de Extension school.

Binnen de TUDelft wordt op verschillende manieren ondersteuning aan docenten geboden:

- Praktische ondersteuning bij BB; E-Learning support verzorgt door studenten
- Snel Onderwijs Consult (max. 6 uur); individuele ondersteuning voor docenten met didactische of ICT-ondersteuningsvragen
- Course Clinic; uitgebreidere course clinic voor ondersteuningsvragen op cursusniveau. Bijvoorbeeld ondersteuning bij cursusontwerp om studierendement te verhogen
- Persoonlijke maatwerkondersteuning bij ontwikkeling van BL door docenten
- Coaching bij problemen die voortkomen uit onderwijsactiviteiten door docenten
- Grassrootsprojecten; kleine subsidies (1000-2000 euro)waarvoor docenten ondersteuning kunnen inkopen
- Leergang onderwijskundig leiderschap: ontwikkeld samen met de LU en de EUR.
- Tenders; 4x per jaar innovatietenders rondom de thema's Blended Learning en online leren.

De ICT-bekwaamheden voor docenten zijn binnen het BKO-profiel geformuleerd als docentkwaliteiten. Binnen het BKO-traject zijn docenten verplicht een keuzemodule te volgen. De module op het gebied van ICT in het onderwijs is niet de meest populaire. Gemiddeld kiezen 6-12 docenten deze module. Verder is ICT in het onderwijs verweven in de verplichte modules van de BKO, zoals bijvoorbeeld flipping the classroom aan bod komt binnen het thema 'activerend onderwijs'. Daarnaast is er aanbod waaruit men kan kiezen, zoals digitaal toetsen of video in het onderwijs dat samen met de Universiteit Leiden en de Erasmus Universiteit wordt ontwikkeld en aangeboden. Een van deze BKO-modules is de module Blended Learning en er is ook een korte workshop met dit thema die wordt aangeboden door de Extension school, soms in samenwerking met Focus (het onderwijskundig centrum van de TUD). Blended Learning wordt veelvuldig aangeboden binnen de TU Delft en deze module wordt dan ook goed bezocht.

HR coördineert en bewaakt dat alle docenten een BKO-traject doorlopen en afronden en werkt nauw samen met Focus in het kader van een traject permanente educatie van onderwijsgeevenden.

Ok kennisdeling is van belang binnen de TUDelft. Geslaagde onderwijsinnovatieprojecten worden in de spotlight gezet in een speciaal programma; lunchlezingen, onderwijsprijzen en geeft zichtbaarheid aan innovatieve docenten tijdens onderwijsdagen. Ook kunnen docenten Education Fellows (incl grant) worden toegekend voor de dur van 2 jaar. Deze kennisuitwisseling is in 2017 uitgegroeid tot een community genaamd Teach Academy, waarbinnen docenten bij elkaar brengt die actief zijn met onderwijsinnovatie, maar ook onderzoekers die zich op onderwijsinnovatie focussen.

In 2018 gaat de TUDelft de verschillende initiatieven en de ondersteuning samenvoegen in de Teaching & Learning Services. Vanuit dit team vindt dan zowel ondersteuning als training plaats. Het doel is om innovatie-activiteiten structureel in te bedden in de centrale organisatie.

Ervaringen

Het belangrijkste trainingseffect komt voort uit het doorlopen van het voorbereiden en ontwikkelen van online onderwijs. Docenten die dat proces hebben doorgemaakt, staan open voor onderwijskundig advies.

De TUDelft wordt internationaal als een voorloper op het gebied van open en online onderwijs gezien. Dit is zichtbaar in het online aanbod van de TUDelft en de aanwezigheid op verschillende platforms.

Contactpersoon: n.v.t.

Universiteit Utrecht

Implementatie Blended Learning of DLO (Moodle - Elevate¹)

De UU heeft met het UMCU geïnvesteerd in het ontwikkelen van een eigen LMS gebaseerd op de Open Source software van Moodle. Het platform heet Elevate en verschillende organisaties hebben zich inmiddels bij Elevate aangesloten. De ontwikkeling hiervan heeft plaatsgevonden met een mix van docenten, studenten, onderwijskundigen en technische ontwikkelaars, die het gebruiksgemak als een van de hoogste doelen hadden gesteld. Hierdoor is er een 'lean' ontwerp gerealiseerd dat breed omarmd wordt.

Ook is er een communicatiecampagne opgezet, waarbij de docent-ambassadeurs van Educate-it afgebeeld staan op facultaire posters met prikkelende quotes. Door de poster met 'layar' te scannen komt de docent tot leven en vertelt in een filmpje over zijn ervaringen. Ook is er een webpagina met alle projecten ter inspiratie en worden studenten ingezet om docenten te wijzen op Educate-it.

Het stimuleren van docenten is belangrijk want de ondersteuningsteams van Educate-it werken alleen vraaggestuurd; de docenten moeten zelf onderwijsvernieuwing willen.

Ondersteuning van docenten

Binnen de organisatie die Elevate heeft ontwikkeld als leerplatform is ook de ondersteuning van docenten neergelegd. De medewerkers van Elevate ondersteunen en adviseren docententeams bij het ontwerpen van hun Blended of, of bij de UU vooral afstandsleren, online cursussen. Daarnaast heeft de ondersteuning ook een plek gekregen in de ontwerpkeuzes die gemaakt zijn bij het vormgeven van Elevate. Door zaken 'onzichtbaar' te zetten en het aanbieden van ontwerptemplates werden docenten ontzorgd en niet overweldigd door alle functionaliteiten die binnen Moodle beschikbaar zijn.

Sinds 2014 is het centrale programma Educate-it de spil in de ondersteuning van Blended onderwijs. Het programma werkt vraaggestuurd en de ondersteuning is decentraal (elke faculteit heeft een eigen Educate-it team waarbij student-assistenten worden ingezet voor ondersteuningsvragen), maar wordt wel centraal gecoördineerd. Wanneer een faculteit de gewenste ondersteuning niet zelf in huis heeft wordt deze vanuit het programma geleverd en bekostigd. Het centrale team bestaat uit een vaste kern (13 FTE), een studententeam (10) en een flexibele schil van medewerkers van de UU. Ook zijn er experts in dienst (wetenschappelijk personeel met ervaring in onderwijsinnovatie) die voor 0.1 fte aan een project worden gekoppeld. Er zijn vijf DIY-videostudio's op verschillende locaties en daarnaast worden ambassadeurs ingezet om docenten te bereiken en te motiveren. In 2020 wilt de UU het centrale programma laten opgaan in de staande organisatie.

Studenten bemensen de balie van Educate-it 5 dagen per week; ze beantwoorden praktische vragen of verwijzen door naar onderwijskundigen. Daarnaast schrijven ze uren voor ondersteunende taken, variërend van het maken van animaties tot professionaliseren van docenten.

Een docent met een ondersteuningsvraag krijgt binnen een week een intake met een onderwijskundige en een IT-specialist. Hierbij wordt gekeken naar het onderwijsdoel en in hoeverre er ondersteuning nodig is.

---

¹ Campusbreed wordt Blackboard gebruikt, maar gezien de recente ervaring met de implementatie van Elevate is hier de nadruk op gelegd in dit rapport.

Docentprofessionalisering Blended Learning

Binnen de UU maakt het programma Educatie-it gebruik van de onderwijskundigen van het Centrum voor Onderwijs en Leren (COLUU). Zij ondersteunen diverse projecten en helpen bij het professionaliseren van docenten.

De docentprofessionalisering is bottom-up georganiseerd en elk onderdeel van het programma werkt aan de professionalisering van docenten. Educate-it heeft een aanbod van workshops die zeer regelmatig worden aangeboden. Daarnaast wordt er twee keer per jaar een summer/wintercourse aangeboden waarin docenten in twee dagdelen kennismaken met Blended Learning. Ze werken aan een concreet onderwijsontwerp en leren hoe ze IT-tools kunnen inzetten die voor hun cursus bruikbaar is. Daarnaast zijn er online en blended cursussen beschikbaar voor docenten, studenten en student-assistenten. Deze worden binnenkort via het nieuwe LLL-platform aangeboden. Ook worden er zeer laagdrempelige onderwijslunches georganiseerd waar steeds 3 docenten vertellen over de tools waarmee ze werken.

Sinds kort wordt er in sommige leergangen BDB binnen de UU een module door Educate-it aangeboden. Vanaf 2017 zijn de onderdelen docentprofessionalisering, onderwijsinnovatie en onderzoek naar onderwijs samengebracht in het CAT (Centre for Academic Teaching).

Ervaringen

Voor een instelling die net begint met onderwijsinnovatie is een overkoepelend team echt onmisbaar. Dat team moet bij toenemende vraag snel kunnen uitbreiden. In 2014 is men met 2 programmamanagers (2fte) begonnen, maar men breidde al snel uit met teamleden voor communicatie en ondersteuning (1,5fte) en een IT-architect (0,4fte). In de loop der jaren is het team uitgebreid naar 13fte van allerlei expertises.

Ook studenten moeten voorbereid worden op Blended Learning. Daarom heeft het programma een animatie voor studenten gemaakt, die docenten aan het begin van een blended cursus aan de studenten kan laten zien .

Contactpersoon: Renee Filius; programmaleider Elevate, Mabelle Hernandez;
programmamanager Educate-it

Universiteit van Amsterdam

Implementatie Blended Learning of DLO (Blackboard sinds 2018 Canvas)

In Oktober 2015 schreef de werkgroep Onderwijsvernieuwing een adviesrapportage gebaseerd op literatuuronderzoek met daarin een aantal aanbevelingen voor implementatie van Blended Learning op de UvA. Op dit rapport kwamen veel interne reacties en in december werd er vanuit de werkgroep een reflectie op deze commentaren geschreven, waarna het rapport als whitepaper wordt gepubliceerd. In februari werden de belangrijkste aanbevelingen in een Plan van Aanpak Blended Learning verder geconcretiseerd.

Ondersteuning van docenten

Het plan van aanpak focuste enerzijds op de ontwikkeling van facultaire BL strategieën en anderzijds op een centrale gemeenschappelijke infrastructuur. Het plan bestond uit vijf onderdelen:

1. **Ontwikkeling facultaire strategieën;** de ontwikkeling van BL-strategieën zal plaatsvinden op basis van onderwijskundige uitdagingen waarvoor faculteiten worden gesteld. Hiervoor zal duidelijk moeten zijn op welke manier BL kan bijdrage aan de verbetering van de kwaliteit van het onderwijs. Hiervoor wil de werkgroep de faculteitsdirecties bezoeken om met hen het gesprek aan te gaan over wat BL hen kan bieden (verdieping en verbreding). Naar aanleiding van dit gesprek dienen faculteiten aan de hand van een format een BL-strategie te ontwikkelen. Met deze aanpak wilt de werkgroep:
  - Meer inzicht verschaffen in de mogelijkheden van BL t.b.v. eigen facultaire vraagstukken;
  - Input voor universiteitsbrede learningstrategie op basis van facultaire strategieën;
  - Meer inzicht verwerven in wensen/behoefte t.a.v. BL;
  - Meer inzicht krijgen in aanwezige expertise op het gebied van BL die kan worden gedeeld;
  - Inzicht verwerven in de mogelijkheden van samenwerking tussen faculteiten bij de ontwikkeling van nieuwe onderwijsproducten.
2. **Ontwikkeling Platform BL:** aangezien een duidelijke regie, samenhang en overzicht ontbreekt t.a.v. blended learning initiatieven pleit de werkgroep voor het oprichten van een platform. Dit heeft primair een ondersteunende en regisserende rol. Concreet bestaat het platform uit enerzijds een virtuele plek waar kennis en best practices worden ontwikkeld en gedeeld en anderzijds een netwerk van betrokken personen. De functies van het platform zijn (1) samenbrengen, ontwikkelen en delen van multidisciplinaire kennis en ervaringen, (2) het afstemming van facultaire BL-initiatieven en (3) gezamenlijk ontwikkelen en delen van cursusmateriaal en instrumenten. Aan het hoofd van dit platform staat een 'dean of Blended Learning' die wordt ondersteund door een stuurgroep van BL-coördinatoren afkomstig van de faculteiten.
3. **Financiering BL;** de werkgroep stelt een andere vorm van financiering voor (zie rapport p.8)
4. **Ontwikkeling beleid tav auteursrechten, contacturen en educational resources:** specifieke advieswerkgroepen zullen advies moeten geven over deze kwesties.
5. **Informatie, communicatie en demonstratiesessies;** informeren, enthousiasmeren en delen van kennis.

Docentprofessionalisering Blended Learning

Er is in het rapport niet heel duidelijk aandacht voor de professionalisering van docenten op dit gebied. Ondersteuning wordt vooral in de vorm van het platform georganiseerd.

Contactpersoon: Peter van Baalen Voorzitter Werkgroep Onderwijsvernieuwing/Blended Learning

Wageningen University

Implementatie Blended Learning of DLO (Blackboard, FeedbackFruits, Turnitin en Questionmark Perception)²

Recentelijk is er geen LMS binnen de WUR geïmplementeerd.

Ondersteuning van docenten

Binnen het beleid van de Raad van Bestuur zijn ICT-bekwaamheden opgenomen en vertaald naar de inhoud van de BKO. Deze wordt gedoceerd door medewerkers van de afdeling Educational Staff Development en deze adviseert de RvB op het gebied van docentprofessionalisering.

Doordat de cursussen door dezelfde personen worden gedoceerd als door wie de ondersteuning wordt ingevuld zijn er korte lijnen tussen docenten en ondersteuners. Docenten kunnen met extra vragen direct bij de trainers terecht.

Daarnaast zitten deze mensen ook in de adviesdienst waar docenten met hun vragen terecht kunnen. Hier zit wel een beperking op wat betreft de capaciteit en men gaat uit van niet meer dan 2 adviesverzoeken per eenheid docenten per jaar. Men wordt gemotiveerd om vragen met groepen docenten neer te leggen bij de adviesdienst. Ook is er een jaarlijkse innovatieronde die top-down wordt ingericht, maar wel gebaseerd op informatie uit kwaliteitszorg en studentenenquêtes.

Docentprofessionalisering Blended Learning

Binnen de BKO is er een verplicht en een keuze deel voor docenten. Binnen het verplichte deel zit binnen het thema 'Algemene Didactiek' een verplichte opdracht waarbij docenten onderwijs (her)ontwerpen met behulp van ICT. Daarnaast worden er verschillende keuzemodules binnen de BKO op het gebied van ICT aangeboden, zoals 'Nieuwe media en onderwijsontwerp'. Ook zijn er kortere scholingsmogelijkheden zoals onderwijslunches en één keer per jaar een dag over ICT en onderwijs.

Ervaringen

De cursussen worden tweemaal per jaar gegeven en zitten over het algemeen vol. Alle cursussen worden centraal gefinancierd en cursisten lijken na afronding een informele community te vormen waarbinnen ervaringen worden uitgewisseld. Docenten zijn enthousiast, maar dit wordt waarschijnlijk ook gevoed door de attitude binnen de WUR: het wordt normaal gezien om op de hoogte te blijven van ICT en onderwijs. Er zijn plannen om nu ook een formele Community te faciliteren; de teacher academy.

---

² Wageningen University overweegt over te stappen naar Canvas.